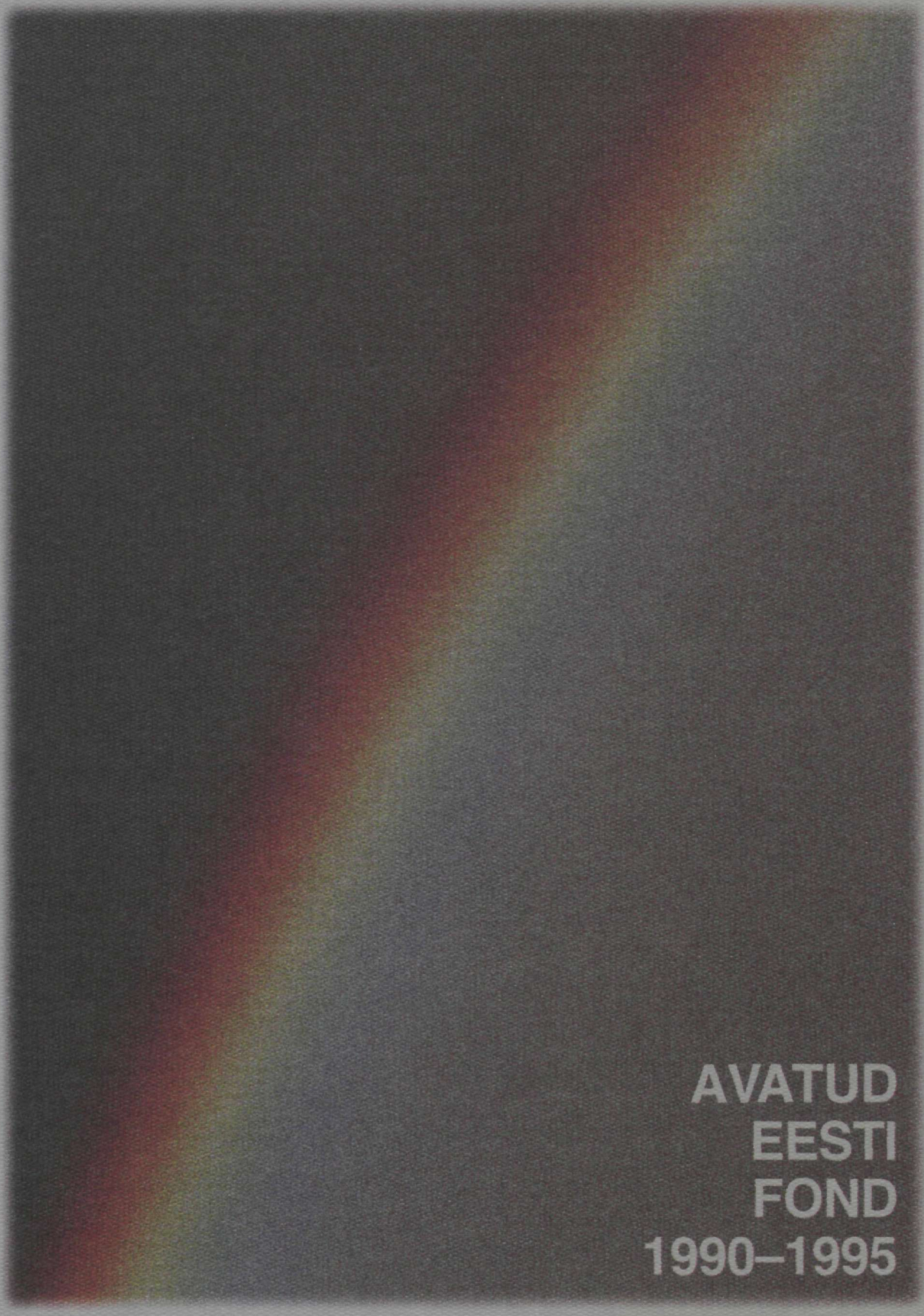
AVATUD
EESTI
FOND
1990–1995

SISUKORD

Saateks — *Mall Hellam* ... 4

Eesti avanemine endale, Euroopa avanemine Eestile — *Rein Ruutsoo* ... 6

Kroonika ... 8

AEF–i toetused 1990–1994 ... 14

HARIDUS ... 15

Omanäoline Kool — *Hannes Voolma* ... 16

Arvuti ja Eesti kool — *Anne Villems* ... 18

KULTUUR ... 20

Eesti kunstielu ja Sorosi Kaasaegse Kunsti Eesti Keskus — *Johannes Saar* ... 22

Londoni *Guidhall School*'is — *Pille Lill* ... 23

KIRJASTAMINE ... 24

Raamatusari Avatud Eesti Raamat — *Märt Väljataga* ... 27

MEDITSIIN ... 28

Meditsiiniprojektidest — *Raul Talvik* ... 29

Täienduskursustel USA–s — *Vladimir Järv* ... 31

MEEDIA ... 32

E–MAIL JA INTERNET ... 33

ÕIGUS ... 34

AEF ja muutuv õiguskord — *Peep Pruks* ... 35

INIMÕIGUSED JA VÄHEMUSRAHVUSED ... 36

MAJANDUS ... 37

Õigeks juhiks USA–s — *Ants Sild* ... 39

IDA–IDA ... 40

Investeering tulevikku — *Eve Viilup* ... 41

INDIVIDUAALSTIPENDIUMID ... 42

Ameerika ülikooli euroopalik vaim — *Karin Hallas* ... 44

Ameerika töö teeb eestlasest eurooplase — *Ann Planken* ... 45

Iseseisvuspäeva eristipendiumi laureaadid ... 46

AVATUD EESTI FOND 1990–1995

Mall Hellam

VIIS AASTAT ON MÖÖDUNUD AJAST, MIL EESTI LAIEMA ÜLDSUSENI JÕUDIS KORRAGA KAKS MÕISTET: GEORGE SOROS JA AVATUD EESTI FOND

George Soros on Ungaris sündinud USA ärimees ja filantroop, Avatud Eesti Fond tema loodud valitsusväline kultuuri ja haridust toetav heategevusfond, mille eesmärgiks on aidata kaasa avatud ühiskonna kujunemisele Eestis. 19. aprillil 1995 tähistab Avatud Eesti Fond oma viiendat sünnipäeva.

Avatud ühiskonna mõiste pärineb austria–inglise filosoofilt Karl Popperilt, kes vastandas avatud ühiskonna traditsioonilistele ja totalitaarsetele ühiskondadele. Avatud ühiskonnas on tagatud vaba mõttevahetus, võimalused vastavalt inimese võimetele, selles respekteeritakse indiviidi õigusi ning demokraatia põhimõtteid. Säärase ühiskonna liige peab oskama mõtelda suveräänselt, tundma vastutust kultuuri eest ja elu vaeslaste suhtes. Niisugune mõtteviis saab olla rahvastel, kes väärtustavad harituse ning õpivad seda taastootma. Ilma avatuseta pole kujuteldav ka kodanikuühiskond, mille poole pürgib kogu tsiviliseeritud maailm. Kodanikuühiskonna majandusmudel on turumajandus, tema iseloomulikuks tunnuseks eraalgatuslike ühenduste paljusus ning *eraettevõtluse iseseisvus*.

Avatud Eesti Fond on algusest peale toetanud valdkondi, mis ühel või teisel moel on püüdnud aidata kujundada inimeste arusaamu turumajanduse põhimõtetest, demokraatiast, vabadusest, eetikast, heategevusest ja paljudest muudest viimaste aastakümnete tabuteemadest. Meie programmid, algatused ja toetused on loonud inimestele võimalusi vabaks arenguks, inimväärsemaks eluks, kus ollakse võimelised ise valima väärtusi ja eesmärke ning moodustama gruppe, ühinguid ja organisatsioone nende teostamiseks. Usun, et fondi vahendusel Lääne ülikoolides ennast täiendanud inimesed on toonud Eestisse väärtuslikke teadmisi, stipendiumid hariduse, kultuuri, kirjastamise, õiguse, majandusreformi, meditsiini, inimõiguste, ajakirjanduse ja mittetulundussektori toetuseks on aga leevendanud üleminekuaja raskusi ning soodustanud Eesti integreerumist vabasse maailma.

Oleme kogu tegevusaja vältel pidanud oluliseks mittetulundussektori arendamist, erainitsiatiivi toetamist, filantroopilise mõtte levitamist kas isikliku tegevuse kaudu või läbi koolitusprogrammide. Tuleks

harjuda sellega, et filantroopiline hoiak või heategevus ei tähenda vaid elu vaeslastele suunatud tähelepanu, vaid see hõlmab laiemalt ka kultuuri ja hariduse toetamist. On ju haridus ja kultuur meie rahva põhikapital.

Arenenud ühiskonnas on loomulik, et majanduse edenedes tuleb suur osa annetustest eraisikutelt ja eraettevõtlusest. Madala moraaliga ühiskonnas prevaleerivad omakasumotiivid ning ükskõiksus kaasinimeste ning ühiskonna probleemide suhtes. Ajastu, millest me tuleme, oli amoraalne eelkõige selles, et püüdis hävitada initsiatiivi ja isiksust ning muuta inimest kuulekaks käsutäitjaks.

Eestil on kõik eeldused, et väljuda võimalikult kiiresti meie aega vaevavast eetikakriisist ning taastada oma kodanikualgatuse traditsioonid, euroopalik haridusstandard ning humanism. Kui Avatud Eesti Fond on suutnud selleks anda oma panuse, jääb üle vaid tunda rahuldust ning asuda koos uuele ringile. ■

George Soros ja Mall Hellam 1990. aastal Eesti Raadio valges saalis George Sorosi pressikonverentsil.

EESTI AVANEMINE ENDALE, EUROOPA AVANEMINE EESTILE

Eesti avanemine maailmale ja iseendalegi on pikaajaline protsess, kuigi meie ise pole oma avatuses kogu iseseisvuse kestel kunagi kahelnudki. Kujutlus Eestist kui demokraatlikust riigist ja euroopalikust rahvast on olnud meie identiteedi püsiv osa. Küllap oleme end siin isegi üle hinnanud, kuid poliitilise ja kultuurilise orientiirina, rahvusliku püsiväärtusena on niisugusel enesetunnetusel oluline tegudeks kohustav roll. Pürgimine suurema avatuse poole on olnud Eesti vabaduspürgimuse keskne osa.

Praegusel murranguajal on meie taasavaneva ühiskonna puhul kasutatud nii kodaniku- kui ka tsiviilühiskonna mõistet. See keeleline mitmekesisus viitab

EESTI AJALOOLISELE AVATUSELE.

Rõhu asetamine kodanikuühiskonnale (*Bürgerliche Gesellschaft*) osutab eesti keele ja kultuuri ajaloolistele, saksa päritolu kihistustele. Ühiskonnaelu õigusriiklik mõtestusviis on aga seotud tänapäevase, inimõigusi keskseks seadva anglo-ameerika poliitilise kultuuri mõjutustega. Neil mõlemal ühiskonnamõtestusel on Eesti sotsiaal-poliitilises arengu seisukohalt oma oluline sõnum.

Avatuse kodanikuühiskonnaline, kodanikust — pürjelist lähtuv nägemus asetab ühiskonna keskmeks oma eesmärke seadva kodaniku vaba initsiatiivi. Ühiskonna liikumapanevaks jõuks ongi eesmärke seadev vaba inimene — kodanik, kellele vabadus *millestki* on alati vabadus *millekski*.

*Tsiviil*ühiskond vastandub *militaar*ühiskonnale, nüüdseks juba ajalooks saanud nõukogude riikluse kogemusele, kus riik oli oma kodanikega pidevalt sõjajalal. Tsiviilühiskond tähistab Eesti kontekstis eelkõige õigusriiki, ühiskonna õiguslikku avatust kõigile, selle liikmete võrdsust ja kaitstust riigi ees.

Nii nagu mujal postkommunistlikes Kesk–Euroopa riikides, nii on ka Eestis tsiviil– ja kodanikuühiskonnast kõnelemine viimasel poolel tosinal aastal omandanud lausa liturgilise kõla. Selles on igatsus inimväärse elu ja maailma järele. Kuid taas oma Euroopa–identiteeti kujundaval, Euroopa ristteedel asuval väga väikesel rahval on suletuse ja avatuse dialemma palju valusam kui meie suuremate naabritel.

Kodanikuühiskonna taassünni igatsemine saab ajaloolise kogemuse taustal konkreetse sisu. Väga olulisel määral saksa õiguslikus ja kultuurilises ruumis arenenud Eestil on mitme sajandi pikkune kodanikuühiskonna kogemus. Esimene iseseisev Eesti Vabariik 1918–1940 võttis kodanikualgatuse edendamisel eeskuju Skandinaaviamaadest. Praegu tähendab kodanikuühiskond suundumust vahepeal põranda alla surutud endise n.-ö. eestiaegse kodanikuühiskonna restitueerimisele. Võib-olla liigagi, sest viiekümne aastaga, mil Eesti oli okupeeritud, on Euroopa ja maailm oluliselt muutunud. Nii arusaam õigusriiklusest kui ka kodanikust selles on hoopis avaram. Avanemine tähendab Eestile normaalse vereringe taastamist ühelt poolt ajaloo ja kultuuri, teiselt poolt aga tänapäevamaailmaga. Eesti poliitilisel tsiviliseerimisel, õigusriikluse taasülesehitamisel jääb meie avatus veel mõnda aega ühesuunaliseks — meil on Euroopa ja maailma kogemusest tohutult õppida. Kui aga heidame tagasipilgu vägivallasüsteemi jõulisele ja väga tsiviliseeritud lõpetamisele Eestis, siis näeme, et kodanikualgatuse alal on ka meil midagi anda.

Tsiviilühiskonna õiguslik raamistus ja toimemehhanismid on tänases Eestis põhimõtteliselt loodud. Tuhandete seltside, liitude, ühistute jms. asutamine on muutnud ühiskonna avatumaks. Kuid nagu mujalgi postkommunistlikus Euroopas on esialgsele isetegemise vaimustusele järgnenud väsimus. Okupatsiooni tagajärjel uusasukatest tekkinud kolonisatsioonivähemus on eestlastes süvendanud rah-

vusliku korporativismi tendentse, noore riikluse arengus ilmnevad aga märgatavad haldusriigi jooned. Sotsiaalselt orienteeritud kodanikualgatus vajab väga tõsist toetust. Kodanikuühiskond Eestis ei ole küll ohus, kuid traditsioonide nõrkus, poliitilise kultuuri hõredus ja majanduslike ressursside piiratus ähvardab kallutada riigi osa eesti ühiskonna kujunemisel liiga suureks.

Tsiviliseeritud riikide kogemus on näidanud, et üks tõhusamaid demokraatlikke vahendeid, mille kaudu nüüdisühiskonnas autentset kodanikualgatust toetada, on sõltumatud, heategevusliku suunitlusega fondid. Üks olulisi viise, kuidas kodanikuühiskonnakeskseid vabu majandusressursse koondada ja neid algatuslikkusega siduda, ongi mitmesuguste sõltumatute fondide (sihtasutuste) toetamine.

FONDIDE ARENG, HEATEGEVUSE ROLL

ühiskonnaelu korraldamisel peegeldab ühiskonna avatust, dünaamilisust ja samas ka selle liikmete sotsiaalset ja poliitilist küpsust. Kuid fondide arenguks peab ühiskonnal olema piisavalt rikkust, et investeerida seda pikaajalistesse projektidesse, mille olemuslikumad, ühiskonna elu kujundavad tulemused avalduvad alles aastate pärast.

Eesti Vabariigis on fondide hoogsa tekke põhieeldused — vaba raha ja avar sotsiaalne mõtlemine — alles kujunemisjärgus. Seetõttu on fondide kogemus toodud Eestisse eelkõige väljastpoolt, ning see on olnud äärmiselt viljakas eeskuju. Avalikkus on veendumas, et üsnagi vastandlikest kultuurilistest ja poliitilistest huvidest lähtuvaid kodanikualgatuslikke ettevõtmisi ei saagi teisiti finantseerida.

Väga olulisel kohal tänase Eesti kodanikuinitsiatiivi toetamises, poliitilise pluralismi ja kultuurilise mitmekesisuse arendamises on Euroopa riikides tegutsevate fondide tugi. Just demokraatliku poliitilise arengu toetamisel on silma paistnud mitmesugused Saksamaa fondid. Friedrich Naumanni, Willem Eberti, Konrad Adenaueri jt. fondide rahalised eraldised on olnud paljude oluliste poliitilis–hariduslike ürituste — konverentside, ümarlaudade ja poliitikute koolitusprogrammide taga.

Mitme suhteliselt kitsalt sihtorienteeritud fondi tegutsemise taustal on üsna erandlik olnud George Sorosi poolt finantseeritava Avatud Eesti Fondi programm.

AEF oli üldse esimene fond, mis Eestis veel väga dramaatilistes oludes julgelt tegevust alustas. Juba 1990 aastal, kui Eesti ja kogu Baltikumi poliitiline staatus oli väga ebakindel, hakkas kultuuriline ja sotsiaalteaduslik Euroopa selle fondi vahendusel Eestile taas avanema.

Oluline ongi rõhutada, et

AEF KÄSITLEB ÜHISKONNA AVATUST VÄGA AVARALT.

Ta seab pikaajalisi eesmärke. Lähtekohaks on arusaam, et eelkõige muutused hariduse ja kultuuri vallas loovad aluse pöördumatuteks muutusteks kogu Eesti poliitilises ja sotsiaalses arengus. Ja kuigi need muutused ei anna algul kõiges käegakatsutavaid tulemusi, on nimelt säärased investeeringud lõppkokkuvõttes viljakaimad. Selles mõttes on just AEF-i tegevus olnud kõige demokraatlikum ja sügavam.

Aluseks on usk, et peamised arenguressursid leiduvad ühiskonnas endas. Pole vaja sekkuda isereguleeruvaisse protsessidesse, mis kannatavad üksnes „energiapuuduse" all, ei tarvitse mõjutada arenguid, mille tulemused pole alati prognoositavad. Olulisim on luua võimalikult avarad humanistlikke väärtusi toetavad tingimused Eesti ise–arenguks.

Kitsamas kultuurilis–poliitilises tähenduses on AEF–il väga oluline roll just sidemete taastamisel meie ajaloolise kultuuritagamaa — Kesk–Euroopa vaimumaailmaga. Loominguline kontakt sealseis sotsiaalpoliitilistes arengutes toimuvaga on Eestile elutähtis, sest just selles sotsiaalses laboratooriumis ja intellektuaalses ruumis otsitakse vastust ka paljudele meie põhiküsimustele. Kontaktide edendamisel Kesk–Euroopaga on oluline koht tasakaalustamaks jõulist skandinaavia või angloameerika orientatsiooni.

Eesti avatus iseendale tähendab seda, et iga väärt algatus võiks leida toetamist. Eesti avatus maailmale on eelkõige suhete tasakaalustatus ja võimaluste mitmekesisuse loomine. ■

KROONIKA

1989

november

George Soros ja programmijuht Anthony Richter esimest korda Eestis

1990

märts

Kuulutati välja konkurss talupidajate koolitusprogrammile MAST/PART USA–s.

19. aprill

Avatud Eesti Fondi asutamiskoosolek.

aprill

Kuulutati välja konkurss ühiskonnateadlaste osavõtuks seminaridetsüklist Dubrovnikus.

19. oktoober

Avati tudengite teabekeskus Peterson's Guide Centre Tartus.

29. oktoober–2. november

AEF korraldas rahvusvahelise privatiseerimisseminari Tallinnas.

30. november

AEF kuulutas välja konkursi täienduskoolituseks Cambridge'i, Oxfordi ja Manchesteri Ülikoolides.

03.–07. detsember

AEF korraldas rahvusvahelise ajakirjandusseminari Tallinnas.

1991

juuni

Korraldati suvekool inglise keele õpetajatele.

21.–24. september

Eestis viibisid George Soros ja Anthony Richter.

november

AEF–i kaasabil loodi Eesti Fondide keskus.

1992

jaanuar

George Sorosi rajatud Kesk–Euroopa Ülikoolis alustasid õpinguid esimesed tudengid Eestist.

Loodi Eesti Akadeemiline Andmevõrk.

17. veebruar

AEF asutas Iseseisvuspäeva eristipendiumi.

21. veebruar

Esimesena anti Iseseisvuspäeva eristipendium üle keeleteadlasele Pent Nurmekundile.

suvi

Loodi rahvusvahelise majandusharidusprogrammi „Junior Achievement" Keskus Eestis.

detsember

AEF korraldas koostöös USA Fondide Nõukoguga filantroopiaseminari Baltimaade heategevusfondidele.

AEF–i juhatuse pressikonverents jaanuaris 1995. Vasakult: Jaak Lippmaa, Toomas Käbin, Mall Hellam (tegevdirektor), Jaak Oja (esimees), Nils Taube.

»»»»»

USA saatkonna kultuuri- ja pressiatašee Sandra Kaiser, Mall Hellam ja TTÜ rektor Olav Aarna.

1993

19. veebruar
Villem Raamile anti üle Iseseisvuspäeva eristipendium.

22. märts
Tallinna Kunstihoones avati Sorosi Kaasaegse Kunsti Eesti Keskus.
Käivitus kirjastusprojekt „Avatud Eesti Raamat".

12. aprill
Avati Põhja–Ameerika ülikoolide teabekeskus Tallinna Tehnikaülikooli juures.

juuni
Käivitus koolijuhtide programm „Omanäoline kool".

02. september
Valmis programmi „Junior Achievement" majandusõpik.

03. september
Avati inglise keele keskus Soros International House.

26. november
Avati Sorosi Kaasaegse Kunsti Eesti Keskuse aastanäitus „Aine–aineta".

Mall Hellam, Avatud Leedu Fondi tegevdirektor Vitas Gruodis ja Läti Avatud Ühiskonna Fondi tegevdirektor Vita Matiss.

detsember

Riias toimus Balti Sorosi fondide töökoosolek.

1994

jaanuar

Käivitus lasteaedade eriprogramm „Hea algus".

14. veebruar

Avati AEF–i toetusel loodud juristide täienduskeskus Tartu Ülikooli juures.

21. veebruar

Endel Annusele, Hugo Lepnurmele, Juhan Peeglile ja Rein Sepale anti üle AEF–i Iseseisvuspäeva eristipendiumid.

22. märts

Kultuuri– ja haridusminister Paul–Eerik Rummo ja AEF–i juhatuse esimees Jaak Oja kirjutasid alla koostöölepingule, mille kohaselt AEF toetab Eesti koolireformi.

»»»»»

G. Soros Eesti TV saates „Carte blanche".

1994

31. mai–02. juuni

George Soros viibis külaskäigul Eestis, mille raames

— pidas Tartu Ülikoolis loengu refleksiivsusteooriast

— võttis osa AEF–i juhatuse koosolekust

— kohtus Eesti presidendi Lennart Meriga

— kohtus Eesti peaministri Mart Laariga.

18. oktoober

Tartu Ülikoolis avati AEF–i toetusel muretsetud ajakirjandus– ja kunstiõpetuse arvutiklass.

november

AEF asutas noorte hariduse sihtkapitali „SOS–Estonia", et toetada reisilaeva „Estonia" hukkumise tagajärjel orvuks jäänud noorte õpinguid kõrgkoolides.

11. november

Avati Sorosi Kaasaegse Kunsti Eesti Keskuse aastanäitus „Olematu kunst".

28. detsember

AEF premeeris õigusteaduslike tööde konkursi laureaate.

detsember

AEF kolis uutesse bürooruumidesse Estonia puiestee 3/5.

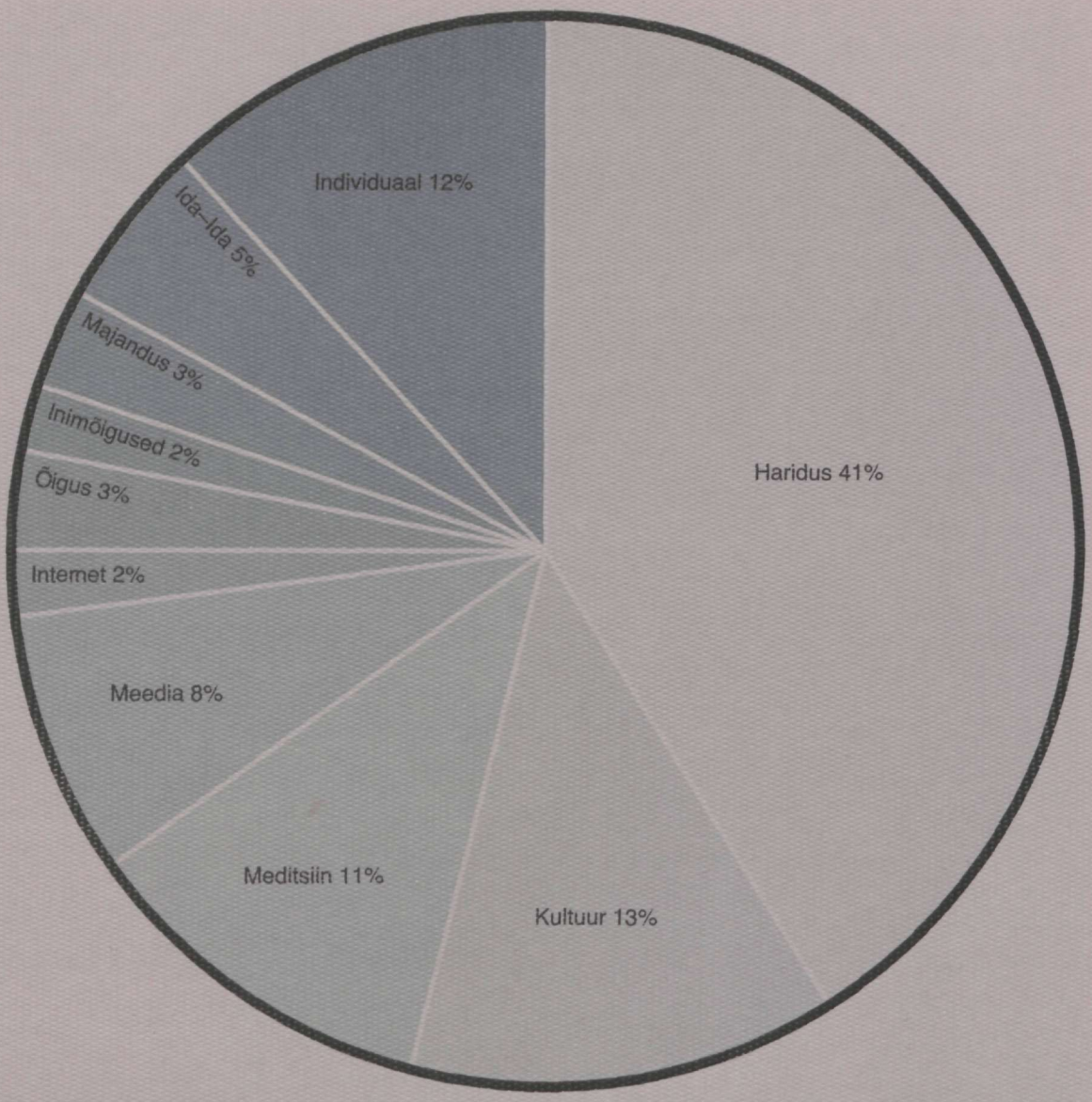
Individuaal 12%
Ida-Ida 5%
Majandus 3%
Inimõigused 2%
Õigus 3%
Internet 2%
Meedia 8%
Meditsiin 11%
Kultuur 13%
Haridus 41%

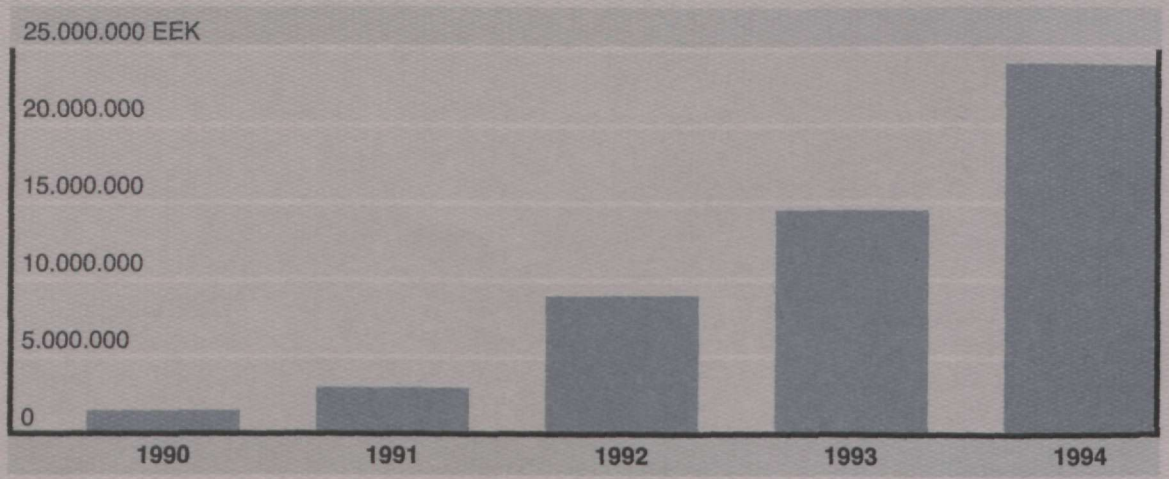
25.000.000 EEK
20.000.000
15.000.000
10.000.000
5.000.000
0
1990
1991
1992
1993
1994

HARIDUS

Avatud Eesti Fond on pööranud erilist tähelepanu Eesti hariduselu arengule, püüdnud nii vahendada kui ka finantseerida projekte, mis on suunatud eelkõige õpetajate täiendkoolitamisele, uute programmide tutvustamisele, keeleõpetusele ja õppekavade täiustamisele nii keskkooli kui ka ülikooli tasemel.

1990

Esimesteks suuremateks stipendiumideks oli Üliõpilaste Teabekeskuse loomine Tartu Ülikoolis ja 6 Eesti majandusüliõpilase õpingute finantseerimine Budapesti Ülikooli juures.

1991

Aasta algas arvutustehnika muretsemisega äsja loodud Eesti Humanitaarinstituudile. Algas ka AEF–i inglise keele programm, mis esialgu piirdus suvekooli korraldamisega keskkoolide inglise keele õpetajatele. Sügisel alustasid Kuressaare 1. keskkoolis ja Tartu 16. keskkoolis AEF–i vahendusel tööd inglise keele õpetajad Suurbritanniast ja USA–st.

1992

TÜ juures tööd alustanud Üliõpilaste Teabekeskus alustas ka TOEFL–testide läbiviimist, andes samal ajal informatsiooni Põhja–Ameerika ülikoolide kohta. Asutati kõrgetasemeline inglise keele õpetamise keskus *Soros International House — Tallinn*, kus töötavad õpetajad Inglismaalt ja USA–st ning kus kasutatakse originaalõppematerjale. Suvel viidi läbi *seminar keskkoolide majandusõpetajatele tutvustamaks* kogu maailmas levinud USA programmi *Junior Achievement*. Uue keskooliprogrammina alustati *Tervisekasvatuse programmi* tutvustamist. Üheks suuremaks projektiks sai *Telekommunikatsioonide projekt*, mis peab ühendama ülikoolid ja teadusasutused ühtsesse elektronside võrku.

1993

Alguse sai mitu pikaajalist haridusprojekti, millest *Kõrghariduse Tugiprogrammi* raames finantseeriti Tallinna Kunstiülikooli projekti „Soome–ugri rahvakunsti uuringud", Tartu Ülikooli psühholoogia õppetooli moderniseerimist ning klassikalise filoloogia õppetooli taasloomist. Lisaks TÜ Üliõpilaste Teabekeskusele loodi samasugune keskus Tallinna Tehnikaülikooli juures, kus lisaks TOEFL–testidele saab teha ka teisi rahvusvahelisi standardteste GRE ja GMAT. *Tervisekasvatuse programmi* raames tõlgiti ja trükiti mitmeosaline käsiraamatute komplekt õpetajatele, mis käsitleb AIDS–i, toitumist, alkoholi ja narkootikume, suitsetamist ja seksuaalõpetust. Nende metoodika tutvustamiseks peeti mitu seminari. Sügisel alustati koostöös Riigi Kooliametiga haridusjuhtide koolitusseminare.

1994

Haridusjuhtide koolitusseminarid, kus käsitleti kooli majandamist, meeskonnatööd, hindamist ja koolipoliitikat, arenesid suuremahuliseks ettevõtmiseks, kus osales kokku 170 haridusjuhti kogu Eestist. Seminaride tulemusena tekkis *Omanäolise Kooli* liikumine, mis ühendab uuendusmeelseid koolidirektoreid ja õpetajaid ning mille algatusel käivitus mitu head alaprojekti. Ühe koolireformi toetusprogrammi osana toimus konkurss täiendavate õppematerjalide leidmiseks. Neist valiti finantseerimiseks välja mitmed huvitavad tööd, sealhulgas „Eesti geograafia atlas keskkoolidele", „Keskaja käsiraamat", „Kase aasta" ja „Logopeedilisi õppemänge". Koos abiga riiklike õppekavade väljatöötamisel algatati mitu uut programmi. Neist üheks huvitavamaks on kujunenud *Väitlusoskuse programm*. Väga perspektiivikaks projektiks sai *Aktiivõpe ellu* — aktiivõppemeetoditel põhineva kursuste süsteemi ettevalmistamine tulevastele õpetajatele.

Kõige mahukamaks programmiks kujunes lasteaedade Hea Algus, mille eesmärgiks on kasvatada last kui isiksust, kes on teadlik oma väärtusest ning kellele antakse võimalus oma andeid vabalt arendada. Programm käivitus 11 lasteaias üle Eesti.

Kõrghariduses toetas AEF mitut suurt Tartu Ülikooli projekti — ajaloo õppekavade ajakohastamist, sotsiaalteaduste ja uuriva ajakirjanduse õpetamiseks vajaliku infopanga loomist ning maailmakirjanduse õppetooli moderniseerimist.

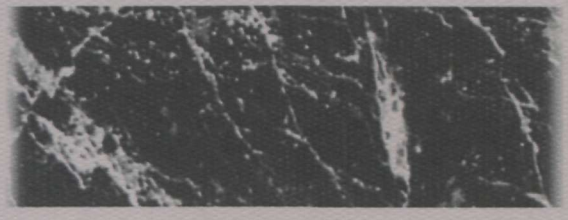

OMANÄOLINE KOOL — ARENDUSE KAUDU AVATUSELE

Omanäoline kool on mõttekujund, mis küllap väljendab paljude koolide ja koolijuhtide taotlusi käimasolevas haridusreformis. Kool, mis ei ole üksluine ja ükskõikne, mis on õppimise keskkond eelkõige õpilasele, aga ka õpetajale ja võimaluste/vajaduste korral teistelegi täiskasvanutele — säärane on üha leviv kujutlus Eesti haridussüsteemi algrakust. Kool, millel on oma nägu ja mis on selle näoga pööratud nii õpilase kui ühiskonna poole — see on praeguse kooliarenduse mõte ja eesmärk.

Omanäoline kool on ka suure haridusuuendusliku projekti ning sellest välja kasvanud koolide ühenduse nimi. Selle nime sai kõigepealt täiendõppeseminaride tsükkel nende koolide meeskondadele, kes kaks aastat tagasi tegid või olid juba teinud otsuse tegelda tõsiselt oma kooli arendamisega, oma näo otsimisega. Sääraste seminaride korraldamine sai tookord võimalikuks tänu Avatud Eesti Fondi märkimisväärsele toetusele. Riigi Kooliamet viis seminare läbi koostöös rahvusvaheliste kooliarendusspetsialistidega, kellega sidemete loomist vahendas samuti AEF.

Sisuliselt seisis meie ees küsimus: mida oleks vaja, et eesti haridusreform hakkaks teostuma mitmetasandilisena, koolist üldühiskondliku/riigi tasandini, ja kool leiaks selles oma ainuomase koha tegelike muutuste kandjana. Rahvusvaheline kogemus on näidanud, et (haridus)reformid ei teostu soovitud viisil, kui muutusetaotlus ei lähtu nendest, kelle igapäevast tööd see puudutab, õpetajatest ja koolijuhtidest. Ka käimasolev põhikooli ja gümnaasiumi õppekava uuendus saab olla edukas, kui sellegi muutuse "omanikeks" (Michael Fullani paljutsiteeritud mõiste) on koolid, kes "kirjutavad lõpuni" riikliku (raam)õppekava oma õppekavu koostades. Muidugi on selle eelduseks koostöös õpetajatega valminud kvaliteetne riiklik (raam)õppekava — sellest lähtudes on AEF toetanud ka õpetajate kaasamist riikliku õppekava tööversiooni väljatöötamisse.

Reformi teostumiseks on vaja kõigepealt anda uute lahenduste katsetamise võimalus koolidele, kes on või kujunevad eestvedajateks. Säärast rolli ei saa kedagi sundida endale võtma, sellest mõte valida osalevad koolid arendusprojektide konkursi kaudu, kutsuda osalema neid koole, kus töö juba käib või algab. Nendes koolides peab ka arendustööle kujunema laiem kandepind, sellest mõte kaasata koolimeeskondi. Arendustöös on koostöö–, juhtimis–, planeerimis– ja suhtlemisoskused vähemalt sama tähtsad kui uus teadmine, see tingis rõhuasetuse aktiivsetele õppe– ja töömeetoditele seminarides. Ning lõpuks — omaette tähtsus on uuenduste läbiviimisel võrgustikusidemetel, samasuunalist tööd tegevate koolide omavahelise ja jätkuva mõttevahetuse võimalus. Sellest lähtus koolide organiseerumine ja korraldajate taotlus kujundada välja üle–Eestiline koolide võrgustik.

Kõiki neid eesmärke pidasid silmas 1993./94. õppeaastal korraldatud projekti „Omanäoline kool" täiendõppeseminarid, kus töötasid kaasa ligi 80 kooli arendusmeeskonnad, kokku 160 koolijuhti ja õpetajat. Sisulise töö eest kandis hoolt õppejõudude meeskond New Yorgi Columbia ülikooli professori Dale Manni juhtimisel, keda abistasid Eesti kaasõppejõud/assistendid. Nende AEF–i ja Riigi Kooliameti koostöös korraldatud seminaridega käivitus uus kooliarendusliikumise laine, mille üks olulisemaid eesmärke on valmistada ette ning viia lähiaastatel ellu põhikooli ja gümnaasiumi õppekavauuendus. Seminaridetsüklil on olnud kolm põhilist tulemust, milles võib näha ulatusliku reformiprotsessi algust. Kõigepealt on moodustunud koolide ühendus, organisatsioon, mis seab oma põhieesmärgiks kooliarendustöö — Ühendus Omanäoline Kool. Esimese täiendõppeseminaride tsükli edukus on olnud ka AEF–ile kaalukaks põhjenduseks jätkata projekti toetamist. Ka koolide huvi on kasvanud, nii et on

saanud alata ka teine seminaridetsükkel "Omanäoline kool — 2" uue koolimeeskondade rühmaga, kuhu kuulub ligi 100 esindajat 35 koolist. AEF on võtnud vastu ka Riigi Kooliameti ettepaneku programmi mitmekesistada ning sõlminud selle seminaridetsükli läbiviimiseks lepingu Helsingi Ülikooli Vantaa Täienduskoolitusinstituudiga.

Kolmandaks tulemuseks on muidugi tähtsaim — jätkuv praktiline arendustöö osalenud koolides ja jätkuprojektid, mis võimaldavad oma töös samadele probleemidele keskenduvatel koolidel kogemusi vahetada ja ühiseid küsimusi seminaridel koos läbi töötada. Käivitunud on jätkuprojektid, mis keskenduvad ka juba laiemalt eesti haridusreformi sõlmküsimustele: kooli töö tulemuslikkuse hindamine, kaugkoolitussüsteemi väljaarendamine koolide baasil, probleemsed lapsed põhikoolis, ainekursuste süsteem gümnaasiumis, väikekoolide areng, riiklik õppekava vene koolis. Kõigil neil projektidel on oma juhid Ühenduse Omanäoline Kool liikmeskoolidest, ühendus koordineerib ka projektide läbiviimist.

Eraldi tuleks rääkida esimesena alanud jätkuprojektist — koolikonsultantide koolitusest Vantaa õppejõudude juhendamisel. Oma koolisisest arendustööd tegevad, oma nägu otsivad koolid ei vaja rahvusvahelise kogemuse kohaselt mitte niivõrd väljastpoolt tulevat kontrolli ja hinnanguid, kui asjatundlikku ja erapooletut nõu, mis jätab otsustused ja vastutuse koolile. Sellest lähtudes avaldasid mitmed kogenud koolijuhid, kes olid osalenud esimese täiendõppeseminaride tsükli töös, huvi enesetäiendamise vastu konsultatsioonitöö alal, avaldasid valmisolekut teiste koolide nõustamiseks nende arendustöös. AEF otsustaski toetada ka koolikonsultantide õpperühma tööd. Nüüdseks on see rühm programmiga lõpule jõudmas ja jätkuprojektide raames avaneb neil, kes seovad end edaspidi suurema määral konsultanditööga, võimalus osaleda täiendavas sellealases seminaris Londoni koolitusfirma Zienau Consulting juhi Nick Zienau juhendamisel.

Seoses arendusprotsesside laiendamisega on oluline ka edasi mõelda. Meie ees seisab vajadus kujundada toimiv konsultantide võrgustik, et toetada arendusprojekte koolides. Laienev kooliarendusliikumine vajab ka organisatsioonilist ja sisulist koordinatsioonikeskust, mis põhitööna kooliuuendust teenindaks. Sellele on põhjust mõelda juba täna, arvestades, et tegelik töö koolides võtab hoogu.

Omanäoline kool on nii kujunemas ka komplekssе haridusuuendusliku protsessi nimeks. See protsess tõstab esile kooli kui õppimiskeskkonna ning sedakaudu ühiskonnaliikmete ja –muutuste kujundaja. Paindlik õppimiskeskkond koolis viib võimaluste paljususele hariduses ning toetab valikuvõimalust ja avatust ühiskonnas. „Omanäoline kool" tähendab ka haridusuuenduslike institutsioonide kujunemist. Need on demokraatlik koolide ühendus ja arendustöö üle-Eestiline võrgustik. Need institutsioonid on suunatud avatusele hariduses ja ühiskonnas, mis lubab kokku võtta ka „Omanäoline kool" nimelise arendusprotsessi põhisuuna — **arenduse kaudu avatusele**. ■

ARVUTI JA EESTI KOOL

said kokku juba ammu. Esimene matemaatikaklass, kus koolilastele programmeerimist õpetati, avati 1961. aastal. Sealtpeale on meil inimesi, kes oskavad õpetada programmeerimist, õpetada arvutit kui objekti, kui programmeerimise vahendit, ja sellega on kõik hästi.

Maailm aga kasutab praegu arvutit kui õppevahendit. Tuli välja, et see, kuidas Eestis on haridus enamasti organiseeritud, ei klapi enam uute tehniliste vahenditega kokku. Meie õpetamine on kontsentreeritud faktiõpetusele, maailm aga muutub nii kiiresti, et nende faktidega, mida koolis õpetatakse, on elus vähe peale hakata.

Järelikult peaks tänapäeval õpetama teisiti. Selle kõrval, mida me juba hästi oskame, peaksid tekkima ka uued meetodid. Ja selguski, et oleks väga hea teha kahte asja korraga. Arvuti on ju siiski huvitav nähtus — värviline, särav ja pakub palju emotsioone. Samas on koolis õppestiili muuta äärmiselt raske. Kuidas te ikka võtate kahekümneaastase staažiga pedagoogid ja ütlete, et kuulge, teeme nüüd hoopis teisiti! Kuna nad aga üldise moega kaasa minnes peaksid arvuti niikuinii omandama, siis leidsime, et on väga tulus tuua arvutite õppimise varjus sisse ka uued meetodid. Arvutitega on ju see häda, et nad ei klapi sellesse faktiõpetuse rutiini — nendega saaks teha teste ja olekski kõik. Samal ajal kui osa uutest meetoditest saab realiseerida ainult arvutit ja arvutisidet omades. Siit ka meie projekti nimetus „Aktiivõpe ellu".

Teine võtmekoht on see, et meil on üle 600 kooli, sealsaks 80 tehnika- ja kutsekooli, õpetajate ümberõpetamine ei ole aga sugugi see kõige lihtsam tegevus siin maailmas. Seetõttu tuleks kõigepealt korda saada uute õpetajate ettevalmistamine. Paraku on ka ülikooli õppetöö kontsentreeritud faktiõpetusele — õppejõud loeb ees loenguid, üliõpilased kirjutavad need üles, ja heal juhul on veel mingid praktilised tööd. Nii et ka ülikooli põhiline õppestiil on passiivne, aga tehniliste vahendite abil püüame seda natuke aktiivmeetodite kasuks kallutada.

Avatud Eesti Fondi projekti abil panime üles praegu vist ülikooli parima suure kohtade arvuga arvutiklassi ja kasutame seda ka õppejõudude täienduseks. Just aasta lõpus oli seal loengumaterjalide ettevalmistamiseks ette nähtud spetsiaalse tarkvara koolituskursus. Kaks–kolm korda aastas oleme teinud suuri õpetajate arvutiside- ja arvutikursusi. Selles ürituses toetab meid väga palju EENet, haridusministeeriumi alluvuses olev Eesti hariduse ja teaduse andmeside keskus, ja loomulikult kõrgkoolide täienduskoolituskeskused.

Meie arvutiside arvuliste näitajate, eriti viimase aasta edusammude kohta on küll rootslased, küll ühendriiklased öelnud, et nad peaksid tulema seda meie käest õppima. Praegu, jaanuaris 1995, on võrgus üle 80 kooli, pool aastat tagasi oli 40. Enamasti keskkoolid, eriti heade tulemustega näiteks Treffneri gümnaasium, Tallinna 43. keskkool, Nõo keskkool, Kolga keskkool jmt., aga on ka kutse- ja isegi algkoole. Kui paljud oskavad seda efektiivselt kasutada eesmärgil anda lastele paremat haridust — see on asja järgmine samm. Selle poole me nendel õpetajate kursustel püüamegi.

Me oleme ka mitme organisatsiooni liikmed. Näiteks ESP — *European School Project* — on mõeldud Euroopa koolide ülemaailmsete sidemete arendamiseks. ESP on vabatahtlik organisatsioon, sealt muid hüvesid peale teadmiste ja infovoolu ei tule, aga see on süsteem, mille baasil õpetajad saavad teha koolidevahelisi rahvusvahelisi projekte. ESP aastakoosolekud on iga aasta märtsis, mil enamikus maades on koolivaheaeg. Kaks aastat tagasi, kui me esimest korda seal käisime, maksti meie kui uustulnukate osavõtt korraldajate poolt kinni. Eelmisel aastal me astusime sammu arenenud maade suunas ning tänu Avatud Eesti Fondile maksis sõidu juba Eesti pool. Tänavu märtsis loodame sellesama aktiivõppe fondi raames osaleda täiesti arenenud maana, s. t. maksta Avatud Eesti Fondi abil „ise" nii sõidu kui osavõtu. See annaks ju ilusa

gradatsiooni, kuidas Eesti areneb.

Kohe elektronside rahvusvahelistesse projektidesse astumise muudab raskemaks see, et korraga lisandub palju uusi komponente: uut tüüpi õppetöö, uued tehnilised vahendid, ja võõrkeel ka veel! Sellepärast organiseerisime grupi tudengitega eesti koolidele selliseid elektronsides toimuvaid eestikeelseid projekte, mis toetaksid meie silmis kõige nõrgemaid õppeaineid.

Kogu asi seisneb selles, et me kasutame elektronsidet kiire ja mugava infoedastamise vahendina. Kaks semestrit tegelesime kodanikuõpetusega, nüüd globaalökoloogiaga. Juba teist semestrit käib simulatsioonimäng „Gaia". Me tekitasime, et natuke vabamaid käsi saada, uue maakera uute väljamõeldud riikidega, ja saatsime koolidele mängu põhiplaani — kaardid ja riikide arengu põhinäitajad. Koolid pidid nüüd kirjutama lühiülevaated oma riigi kohta: milline on nende riigikord, milline on olnud ajalugu — seega looma mängu tarvis tekstilise mikrokeskkonna. Järgnesid ülesanded igapäevastest võimalikest ökokatastroofidest: tankerid lähevad ümber, tehased lekivad, järvi mürgitatakse jne. Koolidelt ootasime lahenduseks aruandeid, kus õpilased selgitaksid, mis on põhjused ja tagajärjed loodusele ja inimkeskkonnale, mida nad on ette võtnud. See on n.–ö. elektronkonverents, kus kõik näevad kõikide kirjutatud asju.

Nii et midagi väga keerulist arvutisides ei ole, sellega võib tegelda suvaline kool. Aga tihti tuleb välja, et ainuke terves koolis, kes elektronsidet julgeb puudutada, on informaatikaõpetaja. Kuigi neid projekte peaksid juhtima just aineõpetajad, antud juhul geograafia–, bioloogia– ja keemiaõpetajad. Seetõttu ongi plaanis ka ülikoolis tulevaste õpetajatega hakata seda tüüpi projekte organiseerima. Juba järgmisel semestril tuleb ajalooteaduskonna üliõpilastele simulatsioonimängude organiseerimise kursus.

Aktiivõppe idee on suurendada õpilase tegevust. Muidugi võib nüüd küsida, kas arvutivõrgus olevad koolid annavad parema hariduse? Kuidas aga mõõta, mis on hea ja mis ei ole hea haridus? Arvan, et isegi meie lõpueksamid ei näita tegelikult hariduse headust — ka need on suurelt osalt orienteeritud faktiteadmiste kontrollimisele. Seevastu on kindel, et inimesed, kes tulevad koolidest, kus nad on kaks–kolm aastat kasutanud elektronsidet, on paremini kohandatud eluks XXI sajandil. On ju täiesti selge, et suur osa haridusest läheb võrgu peale. Praegu on *distance learning*, kaugõpe, meil sõimusõna, eriti ülikooli poolt vaadates. See on niisugune mõnes mõttes äpardunud hariduse andmise vorm, mille kvaliteet oli ülikoolis nõrgem kui põhivoolus. Samas on uusi tehnikavahendeid, arvutisidet kasutav kaugõpe maailmas väga levinud. Ka meie osaleme ülikooliga projektis *Global Network Academy*, mis püüab luua arvutivõrgus olevatele üliõpilastele võimalusi õppida mida iganes. Ka aineid, mida meil Eestis üldse ei õpetata, on võimalik arvutisidet omades õppida kodunt lahkumata ja mitmes keeles. Üldse seostub suur osa inimeste elust lähematel aastatel arvutisidega. Praegu puutub ülikooli 6000 tudengist arvutisidega kokku üks kolmandik. Nii et elustiil muutub. Teiseks on arvutiside lõpmatu infoallikas. InterNetist saab meie elu osa ja sealt infot üles leidma tuleks õpetada keskkoolis. Seda enam, et koolipoisile õpetab elektronside tehnilised nipid selgeks viie minutiga, üliõpilasele viieteist minutiga, aga õpetajal, kes peab ületama oma eelarvamused ja hirmud, läheb juba natuke kauem aega.

Üleminekuajajärk on raske. Ülikool kasutab kõiki vahendeid, et ennast komputeriseerida. Vaatamata sellele on praegu ülikoolis töötavast kümmekonnast arvutiklassist ülikooli enda rahadega muretsetud vaid üks, ülejäänud on saadud hulga erinevate fondide, sealhulgas Avatud Eesti Fondi toetusel. Mis koolidesse puutub, siis on Eesti valitsus olnud isegi lahkem kui ülikooli suhtes. Praegu on 173 koolis haridusministeeriumi rahadega muretsetud arvutid. Ilma nendeta ei oleks ka õpetajate arvutialasel koolitusel mõtet. Asi selles ongi, et paljud asjad arenevad koos. Meil on õpetajate koolituseks väga õnnelik aeg. Ühiskond meie ümber muutub kiiresti ning kõik on selle muutumisega harjunud. Niisugusse ühiskonda on ka arvuteid palju lihtsam tuua. See on ka põhjusi, miks me üritame seda teha just täna ja mitte viie aasta pärast — siis võibolla oleme ka meie juba stabiilne ja uimane ühiskond. ■

KULTUUR

Eesti kultuuri toetamist on Avatud Eesti Fond alati tähtsaks pidanud. Kui AEF algaastatel oli oluline toetada meie olemasolevaid kultuuriinstitutsioone, siis tänapäeval, mil meie ühiskonna eesmärgiks on säilitada mineviku väärtusi ning luua tulevikku, anda võimalusi ning lasta elul endal teha valik, tahame tekitada ka uusi alternatiivseid struktuure. Oma toetustega eesti professionaalkultuurile ja harrastusliikumisele püüab AEF vastu seista ka massikultuuri pealetungile.

Kuigi meie kultuuriinimeste võimalused maailma kultuuripaljususest osa saada on viimastel aastatel määratult avardunud, ei ole see majandusraskuste tõttu alati võimalik. Seepärast on AEF jõudumööda toetanud rahvusvahelisi kontakte ja ühisprojekte.

Oluliselt on finantseeritud ka raamatukogusid, kirjastustegevust ja kirjastajate koolitust.

1990, 1991

AEF–i esimestel tegevusaastatel olid rahalised võimalused väga piiratud. Esimesed toetatud kultuuriprojektid olid „Soome–ugri ja samojeedi kultuuri säilitamine", kus TA Keele ja Kirjanduse Instituudile muretseti digitaalne lindistusaparatuur unikaalsete rahvalaulude ja suulise pärimuse kvaliteetseks ümberlindistamiseks, ning toetus näitusele „Conservation Today". Lisaks sellele telliti Eesti kaheksale suuremale raamatukogule kunstiajalooline väljaanne „Sponsered Research in the History of Art".

1991. aastal aidati arvutitehnika muretsemisel ajakirja „Akadeemia". Stipendium anti kirjastuskooperatiivile „Kupar" eesti kirjanduse vahendamiseks võõrkeeltesse ja Eesti Televisiooni haridussaadete toimetusele Uku Masingut käsitleva saatesarja ettevalmistamiseks.

1992

Algatati *Raamatute annetusprogramm*, mille raames AEF varustas mitmeid raamatukogusid vajalike väljaannetega. Koostööd tehti Suurbritannia valitsuse *Know–How Fund*'i projektiga *Low Priced British Books (LPBB)*. Sel ajal olid eriti raskesti kättesaadavad keele– ning majandusõpikud, samuti uuem teaduskirjandus.

Sai alguse regionaalne programm *The Library*

Congress — Soros Visiting Fellows Program. Programmi raames on raamatukogutöötajatel võimalus õppida kolm kuud Kongressi Raamatukogus. Eestist on seni osalenud neli inimest erinevatest raamatukogudest.

Alates juulist on Tallinna Kunstihoones edukalt tegutsenud Sorosi Kaasaegse Kunsti Eesti Keskus. SKKE eesmärk on koguda, dokumenteerida ja levitada kaasaegse eesti kunsti alast informatsiooni ning korraldada loenguid, seminare ning külastusprogramme nii Eesti kui ka välismaa kunstnikele. Keskuse korraldatud aastanäitused „Aine–aineta" (1993) ja „Olematu kunst" (1994) on jätnud omapärase jälje eesti kultuuripilti.

Toetatud kultuuriprojektidest võib suurematena nimetada dokumentaalfilmi Paul Saagpakust, Jon Baturini fotograafiaseminari Tallinnas, projekti „Emapõlv", oboehuulikute valmistamist Eestis, Eesti kunstnike tööde transpordikulusid 48. Rahvusvahelisele Keraamikanäitusele Faenzas ja Ida–Euroopa Tekstiilitriennaalile Tournais.

Alates 1992. aastast on organiseeritud seminare kirjastajatele koostöös inglise firmaga *International Book Development Training Division.* Seminare finantseeritakse koostöös Suurbritannia valitsuse *Know–How Fund*'iga.

1993

Jätkus *Raamatute annetusprogramm* koostöös projektiga *LPBB.* Lisaks sellele aidati Eesti Lasteraamatukogul ja Tartu Linna Keskraamatukogu lasteosakonnal muretseda uusi lasteraamatuid. Eesti Rahvusraamatukogu sai toetust trükiste säilitamiseks ja konserveerimiseks.

See aasta oli silmapaistev just kirjastamistegevuses. Algatati raamatusari „Avatud Eesti Raamat". Lisaks sellele andis AEF–i juhatus stipendiume ka teistele kirjastamisprojektidele, mida oli kokku 11.

Rahvuskultuuri vallas toetati Saami kultuuripäevi Eestis ja handi kultuuri jäädvustamist visuaalse antropoloogia vahenditega. Kujutava ja tarbekunsti alal finantseeriti II Põhjamaade ja Baltimaade arhitektuuritriennaali Tallinnas, Balti suvekooli „Arhitektuur ja urbanism" ning Balti–Skandinaavia disaini ja tarbekunsti näitust *From Dreams to Reality* Tallinnas. Toetati II rahvusvahelist teatrifestivali „Dionysia" ja Eesti varajase muusika keskuse väljaarendamist stuudio „Cantores Vagantes" baasil.

1994

Jätkusid 1992. ja 1993. aastal algatatud projektid.

Juhatus jagas stipendiume 18 kultuuri– ja 9 kirjastamisprojektile. Kujutava kunsti alal said toetust Tallinna Kunstihoone ning Kunstiülikooli klaasistuudio, lavakunsti alal toetati Põhjamaade naislavastajate ühisprojekti „Piibel 1994", muusikafestivali „Teatri– ja Muusikamuuseum 70", Pärnu Ooperit, Tallinna 8. Rahvusvahelist Orelifestivali, Eesti Noorte Keelpilliorkestri tegevust, kuue Eesti teatrijuhi osavõttu teatrijuhtimiskursusest Inglismaal. Toetati mitmeid seminare.

Detsembris toimusid Tallinna Kinomajas AEF–i algatusel ja finantseerimisel Sarajevo filmipäevad „Ettevaatust, inimene!", kus näidati Sarajevo kunstigrupi SAGA ja Rahvusvahelise Inimõiguste Filmifestivali filme.

EESTI KUNSTIELU ON VÕIMALIK ETTE KUJUTADA KA ILMA SOROSI KAASAEGSE KUNSTI KESKUSETA

Mälestused sellele asutusele eelnenud ajast on veel värsked ja lõpevad napilt kolm aastat tagasi. 19. juulist 1992 pärineva asutamisprotokolliga võivad aga soovijad alustada uut ajaarvamist. Just siis alustas eelmainitud asutus „eesti kunstialustalade lammutamist", kui meenutada kõige kõlavamaid iseloomustusi tema tegevusele.

Tõtt–öelda, ega ei oskakski täpsemalt sõnastada neid muutusi, mis eesti kunstis on vahepeal aset leidnud. Aasta kesksete kunstisündmuste ümber keerlev näituseelu avastas järsku oma keskmest midagi sellist, mida varem oli vaid poolkõhklemisi omaks peetud ja lavale lastud. Pikkamisi kasvanud tüdimus sesoonsetest eesti kunsti ülevaatenäitustest küpses 90. aastate algupoolel loogilise lõpuni — kevad– ja sügisnäituste väsinud traditsiooni asusid peamiselt asendama Sorosi kunstikeskuse aastanäitused...

See oli suur šokk. Rangete väärtushinnangutega harjunud laiem publik kohtas aasta suurimal kunstinäitusel järsku niisama kategoorilisi, kuid kardinaalselt vastupidiseid kunstiveendumusi. Iseenesest poleks ju sellest midagi, harjumine uute kriteeriumitega oleks olnud vaid aja küsimus. Eriti ühiskonnale, mis „raudeesriidetagusest" minevikust oli pärinud kombe mõelda vaid hierarhiliste väärtushinnangute abil. Paraku sadasid viimase viiekümne aasta Lääne kultuuritrendid avanenud eesti ühiskonnale ja kohalikule Sorosi kunstikeskusele kaela ühekorraga. Sestap tuli ülla ja õilsa avangardideoloogia kõrval asuda otsekohe tutvustama ka postmodernset maailmapilti. See aga oli liig mis liig. Meile oleks aja jooksul andeks antud, et me purustasime eesti kunsti senise retseptsiooni, kuid meile ei anta ilalgi andeks seda, et me ei paku asemele uut ja ühest käsitlust. Uute arvamuste rohkus on kunstikultuuris põhjustanud närvilist polariseerumist, diskussioonide teravnemist ja seisukohtade radikaliseerumist. Võltstagasihoidlikkuseta võime nentida, et see elavnemine on ajaliselt langenud kokku Sorosi kunstikeskuste võrgu laienemisega Eestisse. Samas sunnib senise orientatsiooni kaotanud publiku peataolek meid rõhuma peamisele töösuunale — vastastikusele infovahetusele Läänega. See, mis oli välistatud varem, on võimalik nüüd, kuid paraku... Kõikvõimaliku kunstiinfo valdamine, iseseisev valimine ja tarbimine on Eestis üsna harv nähe. Seda asendab mingi minevikust pärinev inertne äraootav hoiak, *à la* „mida antakse"? Ning taas peame möönma, et Sorosi kunstikeskus ei paku midagi peale võimaluse iseseisvalt mõelda. ■

LONDONI GUIDHALL SCHOOLIS ON MIND HOOAJAL 1992 / 93 ÕPETANUD MAAILMANIMED:

John Bacon, Paul Hamburger, Eric Sam, Linda Hurst, Emma Kirkby, Elisabeth Söderström jt. Õppejõudude nivoo määrab kooli maine ja kulukuse; õppemaks on meeletu — 5.700 naela aastas. Siinkohal avaldaksin tänu Avatud Eesti Fondile, *Viro Säätiöle* ja Rahvuskultuuri Fondile, kes on mind aidanud. Aga põhiosa rahast sain Sibeliuse Akadeemialt.

Esimest korda oma muusikuteel õpin ainult seda, mis mind huvitab. Nädalasse mahub kaks tundi saksa laulu, itaalia laulu ja prantsuse laulu ning itaalia ooperi laulmist, samuti kaks tundi nüüdismuusikat. Lisaks foneetika, keeled, näitlejameisterlikkus (kuus tundi), salvestamistehnika. Eriala on üks tund pluss pool tundi muusikalis–interpretatsioonilist juhatamist.

Tohutult oluline on olla praktiliselt repertuaari sees, olgu see saksa või prantsuse vokaalmuusika. Olen avastanud endale Debussy ja Richard Straussi ja palju teisi.

Guidhall Schooli kammerlauluosakonda oli väga tihe konkurss: 350 soovijat 13 kohale. *Post graduate* kursusele tuleb igal aastal uuesti konkureerida. Kui mind kooli vastu võeti, siis öeldi, et ainuke mida mul pole, on laulmistehnika, aga see on ka ainus, mis on õpitav. Sellepärast valisingi kammerlaulu: see jätab rohkem aega vokaalprobleemidega, oma instrumendiga tegelemiseks.

Õppetöö kulgeb nii, et kahe–kolme nädala tagant on igas aines esinemine uue laulu või aariaga. Selle valmistan ette iseseisvalt, ka ansamblipartneri otsin endale ise — *post graduate* kursusel õppivate pianistide seast. Tunde võivad kuulata kõik õppejõud ja õpilased. Iga lauluga tegeleb vastava ala juhendaja 15–20 minutit, jagades keelelisi, muusikalisi, tehnilisi ja interpretatsioonilisi nõuandeid. Just need nõuanded on enese arendamiseks minu meelest väga olulised. Arvan, et jälgides teiste laulmist ja nende õpetamist, õpib muusik palju enam kui ise tundide kaupa harjutades. Prof. Chen rõhutas ikka: kõik algab mõtlemisest. Mõtlemist omakorda kujundab haridus.

Aasta jooksul on kõigis ainetes paar avalikku kontserti, samuti korraldatakse konkursse, millest esimese aasta õppijad ei saa osa võtta. Konkurss eeldab, et on läbi käidud selle kooli tasemele vastavast „muusikalisest puhastusest". Nii mu sealsed õppejõud ütlevadki: me peame sind veel puhastama ja poleerima. ■

KIRJASTAMINE

AVATUD EESTI FONDI TOETUSEL ON ILMUNUD VÕI ILMUMAS JÄRGMISED RAAMATUD:

HUMANITAARTEADUSED

- Eesti retrospektiivne rahvusbibliograafia I–V. — *Eesti TA Raamatukogu.*
- **M. Erelt** jt. Eesti keele grammatika. — Eesti TA Keele ja Kirjanduse Instituut.
- **P. Kruuspere.** Eesti pagulaskirjandus 1944–1992. Näitekirjandus. — Eesti TA Underi ja Tuglase Kirjanduskeskus.
- **I. Sinimets.** Ungari keele õpik.
- **G. Vilbaste.** Eesti taimenimetused. — Eesti TA. Emakeele Seltsi Toimetised nr. 20 (67).
- **A. Õim.** Fraseoloogiasõnaraamat. — Eesti TA Keele ja Kirjanduse Instituut.
- *Automatic Morphology of Estonian 1.* Koostanud Ü. Viks. — Eesti TA Eesti Keele Instituut.
- **Ю. М. Лотман.** Избранные статьи в трех томах.
  Т I. Статьи по семиотике и типологии культуры.
  Т II. Статьи по истории русской литературы XVIII–первой половины XIX века.
  Т III. Статьи по истории русской литературы. Теория и семиотика других искусств. Механизмы культуры. Мелкие заметки. — „Александра".
- В честь 70-летия профессора Ю. М. Лотмана. — Тарту. „Эйдос".

Ilmumas:

- **E. Mattisen.** Eesti–Vene piir. Monograafia vene k..
- **U. Germanis.** Läti rahva elurada.
- Kas tahame iseseisvuda ka kultuuriliselt? Ungari autorite artiklikogumik.
- **D. McQuail.** Massikommunikatsiooniteooria.
- *Proverbia septentrionalia.* Läänemeresoome vanasõnade võrdlev väljaanne.

SARI "AVATUD EESTI RAAMAT"

- **B. Russell.** Valik esseid.
  — „Hortus Litterarum".
- **C. G. Jung.** Moodne müüt.
  — „Vagabund".

Ilmumas:

- **Aristoteles.** Nikomachose eetika.
- **E. Cassirer.** Essee inimesest.
- **J. Derrida.** Positsioonid.
- Filosoofiline hermeneutika. Valik esseid: F. Schleiermacher, W. Dilthey, M. Heidegger, H. Gadamer.
- **K. Jaspers.** Aja vaimne situatsioon.
- **C. G. Jung.** Sünkroonsusprintsiip.
- **F. Nietzsche.** Ecce Homo.
- **B. Russell.** Uurimus tähendusest ja tõesusest.
- **Seneca.** Moraalikirjad.
- **M. Unamuno.** Traagilisest elutundest.
- **L. Wittgenstein.** Loogilis–filosoofiline traktaat.

LOODUSTEADUS

- **K. Laigna, H. Ohvril.** Merefüüsika alused.
  — Tartu Ülikool, Eesti Merehariduskeskus.
- **K. Laigna, V. Kala.** Hüdrograafia.
  — Eesti Merehariduskeskus.
- **P. Post.** Füüsikaline klimatoloogia.
  — Tartu Ülikool, Eesti Merehariduskeskus.
- **U. Veismann.** Keskkonna kaugsondeerimine.
  — Eesti Merehariduskeskus.
- Eesti Füüsika Seltsi aastaraamat 1993.
  — Tartu: Eesti Füüsika Selts.

MAJANDUSTEADUS

- *Junior Achievement.* Majandusõpik.
- **U. Alakivi** jt. Majanduse algkursus.
  — „Avita".

Ilmumas:

- **A. Kuddo.** Sotsiaalstatistika käsiraamat.
- **M. Vadi.** Organisatsioonikäitumise õpik.

MEDITSIIN

- Oxfordi kliinilise meditsiini käsiraamat.
- **J. Tehver, Ü. Hussar.** Histoloogia seletus-sõnaraamat eesti, vene, inglise ja saksa k.

ÕIGUSTEADUS

- **H. Schneider.** Kohtud Eestis: minevikus ja tänapäeval.
  — Tartu: Eesti Vabariigi Riigikohus.

Ilmumas:

- **I. Koolmeister, K. Merusk.** Haldusõigus.
- **R. Narits.** Õiguse entsüklopeedia.
- **I. Orgo, H. Siigur.** Tööõigus.
- **A. Piip.** Kaubandusõigus ja protsess.
- **H. Pisuke.** Intellektuaalne omand.
- **K.–H. Schwab, H. Prütting.** Asjaõigusseadus. *(Tõlge saksa keelest.)*

ÜLDHARIDUSKOOLIDE ÕPPEMATERJALID

- **M. Abel.** *Koolimatemaatika sõnastik.*
- **I. Belobrovtseva.** Eesti kirjandus vene koolidele.
- **O. Eensalu.** „Läätsed", „Aatom", „Funktsiooni uurimine". Õppeprogrammid arvutile.
- Eesti geograafia atlas.
- **E. Grauberg.** „Keel, mõtlemine, loogika". Gümnaasiumiõpik.
- **Õ. Haavik.** Õppematerjal nägemispuudega lastele.
- **H.Karik, V.Past.** Keemilised elemendid, ühendid ja reaktsioonid inimese kasutuses.
- **V. Kornel.** Füüsika ülesannete lahendamine arvutil.
- **I. Kull.** Mõnda muusikažanridest.
- **E. Küng.** Eesti ajaloo lugemik.
- **V. Masing.** Kase aasta.
- **M. Müürsepp.** Lugemik–tegemik.
- **U. Pragi.** Majandusgeograafia lisamaterjal.
- **P. Raudkivi.** Keskaja ajaloo käsiraamat.
- **M. Rebane.** Kõne– ja väitluskunsti käsiraamat.
- **M. Remmel.** „Kriipsaabits", „Kooliraamat".

»»»»»

- **R. Ruus.** Neli logopeedilist õppemängu.
- **T. Sarapuu.** XII klassi bioloogia ülesannete ja laboratoorsete tööde kogumik.
- **R. Selg.** Saksa keele õpetaja käsiraamat.
- Tervisekasvatuse õppematerjalid: „Toitumine". „Suitsetamine". „Seksuaalkasvatus". „Alkohol ja teised uimastid". „AIDS". *(Tõlked inglise keelest.)*

MUUD

- *Estonia Reopening.* — Eesti Instituut.
- Üliõpilasseltsi „Liivika" 85. aastapäevale pühendatud album. — Viljandi.
- Eesti Vabaõhumuuseum. Ekspositsioonitutvustus eesti ja inglise k.
- Skulptor Mati Kamin. Isikkataloog.

Avatud Eesti Fond on andnud ühekordseid toetusi järgmistele ajakirjandusväljaannetele: „Akadeemia", „Kultuur ja Elu", „Teater. Muusika. Kino", „Vikerkaar", „The Baltic Independent", „Russkaja gazeta".

RAAMATUSARI AVATUD EESTI RAAMAT

Eesti kultuuri avatuse üheks oluliseks eeltingimuseks on Lääne kõrgkultuuri kättesaadavus eesti keeles. Skeptikud võivad küll väita, et asjahuviline peab suutma lugeda teoreetilisi tekste originaalkeeles, kuid nii jääksid need tekstid ikkagi võõraks, nad ei sulanduks eesti kultuuri, ei hakkaks siin viljakalt toimima. Seepärast on eesti kultuuris eriti suur vajadus populaarteadusliku, filosoofilise ja üldse igasuguse teoreetilise kirjasõna järele, mille abil muutuksid ka teadus ja filosoofia eesti kultuuri osaks. Esmalt mõtleb tõlgitava teksti eesti keeles läbi tõlkija, seejärel tõlke lugeja ning lõpuks võivad seal väljendatud mõtted hakata mõju avaldama ka algupärasele loomingule.

Kui massikultuur jõuab Eestisse niikuinii, siis filosoofilise kultuuri teket tuleb teadliku tegevusega tagant aidata. Juba Eesti raamatuturu väiksuse tõttu ei saa siin turustiihiale lootma jääda. Sestap ongi Avatud Eesti Fond lükanud käima kirjastamisprojekti „Avatud Eesti Raamat" ning võtnud enda peale tõlkijatele stipendiumide ja kirjastustele osalise subsiidiumi maksmise. Ettevõtmise esimesteks viljadeks on olnud B. Russelli „Valik esseid" ja C. G. Jungi „Moodne müüt". Valminud on ka Aristotelese „Nikomachose eetika", Platoni dialoogide valimiku, Seneca kirjade, Nietzche „Ecce Homo", Heideggeri „Sissejuhatus metafüüsikasse", Wittgensteini „Tractatuse", Cassireri „Essee inimesest", Derrida „Positsioonide" ja teiste oluliste teoste tõlked. Vastavalt kirjastuste suutlikkusele peaks mõnigi neist raamatuks saama veel tänavu. AEF on sõlminud lepinguid veel kümmekonna teose tõlkimiseks. Enamasti on kaasatud oma valdkonna parimad tundjad nagu Ülo Matjus, Andrus Tool, Anne Lill, Jaan Unt, Marju Lepajõe, Jaan Undusk, Jaak Rähesoo, Hasso Krull jt.

Kui kogu programm plaanitud kujul teoks saab, siis peaks see põhjustama tõelise sametrevolutsiooni eesti kultuuris, luues sellele filosoofilise aluspõhja. ■

MEDITSIIN

Meditsiin on ala, mille toetamise maht Avatud Eesti Fondi poolt on aasta–aastalt suurenenud. Kuna riik meditsiini enam otse ei finantseeri, siis on selge, et arendustegevuseks ja teaduslikuks uurimistööks raha ei jätku. AEF–i pakutav abi jaguneb kolme põhivaldkonda — meedikute täiendõpe, meditsiinisisseseade ja infotehnoloogia.

1990

AEF andis välja oma esimese meditsiinistipendiumi — maksa transplantatsiooni sisseseade muretsemiseks Tartu Ülikoolile.

1991

Finantseeriti mitme arsti stažeerimist välismaal.

1992, 1993

Algasid AEF–i vahendatud ja finantseeritud kolmekuulised täiendõppeprogrammid meedikutele, mis toimusid USA–s väga mitmel erialal ning kus osales 3 arsti Eestist. Tartu Ülikooli südamekliinikut abistati erialakirjanduse ja slaidide muretsemisel. Eesti keskus „Anti–AIDS" sai stipendiumi HIV analüüsideks vajaliku sisseseade ostmiseks ja infomaterjalide trükkimiseks. TÜ Kirurgia Kliinik soetas endale endoskoopia–aparatuuri. Eesti Meditsiiniraamatukogu sai vajaliku elektroonilise sisseseade omanikuks.

1994

Täiendõppeprogrammidele USA–s lisandusid nädalased seminarid Austrias, Salzburgis, kus osales 8 arsti Eestist. TÜ Kliinikum asutas AEF–i stipendiumi abil kõrgetasemelise infokeskuse — Medinet, mis ühendab TÜ kliinikume rahvusvaheliste andmebaasidega. Stipendiume said ka mitmed TÜ kliinikud meditsiinisisseseade muretsemiseks, mis abistavad nii diagnostikas kui ka teaduslikus uurimistöös ja üliõpilaste õpetamisel.

1994. AASTAL ERALDAS AVATUD EESTI FOND MEDITSIINI-PROJEKTIDELE KOKKU 4,5 MILJONIT KROONI

See kaunis suur summa jaotati seitsme projekti vahel. Neist tähtsuse ja eeldatava tulemuse poolest asetaksin esikohale projekti, mida juhib Keiu Saarniit ning mis kannab koodinimetust **MediNet**, s. t. meditsiiniinformatsioonivõrk. See 1,5 miljoniline projekt näeb ette tekitada Tartusse ülikooli kliinikumi territooriumile koht, kus asub elektrooniline informatsioon ja kus seda jagatakse. Teiste sõnadega on see arvutitel töötav raamatukogu. Praeguse seisuga on projekti esimene etapp lõppenud ning asi on funktsioneerimiskõlbulik ja töötab. On ostetud materiaalne baas — arvutid ja muud vahendid, ning andmebaas. Põhiline andmebaas maailmas on praegu MEDLINE, mis refereerib *ca* 2000 ajakirja aastas. Nüüd on Tartu (ja meie kaudu ka Eesti) varustatud sama meditsiinilise andmebaasiga, mis on maailma kõigil olulistel meditsiinikeskustel. See tähendab 1500 kuni 2000 ajakirja referaate alates 1966. aastast, mistõttu võime öelda, et meditsiini kogu teaduslik, aga ka kliiniline informatsioon on meil ühekorraga käes. See on üks suuremaid hüppeid, mis me meditsiini–informaatika alal oleme Eestis viimastel aastatel üldse teinud. Sama projekti raames saime ühenduse InterNetiga ja selle kaudu välismaal asuvate meditsiini– ja muude raamatukogudega. Just mõni päev tagasi oli meil võimalus seda ka praktiliselt järele proovida — töötada USA meditsiiniraamatukogus. Soovijate arv ületas igasugused piirid. Infokeskus töötas hommiku kelle kuuest õhtu kella kuueni, kuus inimest korraga. See oli plahvatuslik tõus, mis näitas, et vajadus oli olemas. Muu hulgas tuli nüüd ka *e–mail*'i teenistus, nii et kolleegidega saab informatsiooni vahetada praktiliselt kohe. Järgmine etapp on arendada kogu see teenistus välja nii, et inimesed saaksid kasutada seda oma töökohal. Esialgu Tartus, hiljem ka mujal.

Eelmisel nädalal saabusid uued andmebaasid, võiks öelda — elektroonilised õpikud. Otsides mingit haigust nime järgi, saab temast lühiülevaate 20 leheküljel, mis on tegelikult juba väike monograafia. Selliseid täistekst–andmebaase on meil ostetud kuus.

Peale selle tekitatakse infokeskuse raames ka käsiraamatute kogu, mis tuleb kahasse ülikooli raamatukoguga. Kuna arstid on põhiliselt Maarjamõisas, siis on ülikooli raamatukogu nii lahke, et deponeerib teatavaks ajaks ka oma uued raamatud meile, kuna põhilised kasutajad on siin.

Nii et projekt MediNet on äärmiselt kaasaegne ja soodne ning niisugune on olnud ka meil käinud väliskolleegide hinnang. Analoogiline Põhjamaade süsteem, muidugi laiem ja parem, töötab ainult Karolinska Instituudis Stockholmis, soomlased aga alles tekitavad seda nagu meiegi.

Teine projekt **Perinataalne abi**, mida juhtis Ever Kütt, oli mõeldud vastsündinutele ning see varustas hea kaasaegse jälgimis–diagnostilise aparatuuriga sünnitusmajad ja laste reanimatsiooniosakonnad. Nii et laps, kui ta sünnib, saab meil hästi jälgitud. See projekt oli puhttehniline, ta sisaldas ainult varustust, aga — kas nüüd ainult selle tõttu, aga osaliselt kindlasti — oli laste surevus Lõuna–Eestis tänavu aastate madalaim. Nii et ka seda projekti

»»»»»

võib pidada täiesti kordaläinuks: inimelu väärtus pole küll rahaga mõõdetav, aga teda võib rahaga tekitada.

Geneetilised uuringud lastel (juht Tiina Talvik) oli geneetiliste uuringute täiustamise ja diagnostika baasprojekt. Varajane diagnostika, mida see projekt ka jälgis, võimaldab varajast ravi ja seega vähemalt väiksemat invaliidistumist, mis oligi selle projekti eesmärk.

Kalle Kisandi juhitud projekt **Nakkushaiguste diagnostika parandamine** võimaldas nimetatud haiguste diagnostikat tänapäevastada. Elu on läinud üle ootuste kiiresti edasi ja tase, millega me lahkusime Nõukogude Liidust, praegusel ajal enam ei rahulda, kuigi aastaid on vähe mööda läinud. Nii et tänapäevastamine oli hädavajalik.

Immunoloogiaprojekt, mida juhtis Oleg Kurtenkov Tallinnast, Eesti Kliinilise Meditsiini Instituudist, seisnes ühe aparaadi, ühe multianalüsaatori ostmises immunoloogilise diagnostika parandamiseks. Nagu aruanne näitab, on nad saavutanud selles osas parima taseme Eestis.

Ludmilla Priimäe poolt Tallinnas juhitud **Anti-AIDS-i projekt** oli pühendatud AIDS-i profülaktikale. Tehti ära suur töö kõikvõimalike trükiste paljundamiseks ja levitamiseks, et teadvustada inimestele AIDS-i kui probleemi ning loota siis AIDS-i oodatava leviku piiramist. Kas tänu ainult sellele või üldse eesti rahva ettekujutusele elust, ei ole AIDS meil veel nii levinud, et ta oleks terav meditsiiniline probleem. Selles mõttes on profülaktilised vahendid eriti kasulikud, ning nendega tuleb püüda hakkama saada alati enne, kui asi halvaks on läinud, mitte pärast, kui on juba kaotatud inimesi.

Teine AIDS-i projekt, mida juhtis Nelli Kalikova Tallinnast — **AIDS-i tugikeskuse toetamine**, oli suhteliselt väike projekt. Erinevalt eelkirjeldatust on nemad praktilise kallakuga ja summad läksid tööks AIDS-i läbi kannatanute või ohustatud inimestega ehk teiste sõnadega — prostituutidega. On saavutatud päris häid tulemusi suguhaiguste varases avastamises, kuigi AIDS-i ei ole leitud, mis on iseenesest ju hea. Suguhaigusi aga küll, ning paistab, et profülaktika, suunatuna konkreetsele isikule, kes, nagu auto kohta öeldakse, on tegelikult suurema ohu allikas — suguhaiguse puhul siis prostituut — on täiesti omal kohal.

Nii et kõikide projektide kohta kokku võib öelda, et tegemist on suhteliselt õnnestunud valikuga. Ekspertkomisjon, mille esimees ma olin, jättis ju alguses välja mitmeid pakkumisi, mis ei tundunud kohased, või tundusid liiga väikesed, või mille oodatav efekt oli n.-ö. liiga kohalik, näiteks soovis inimene anda välja oma küsitava tasemega raamatu. Kõrvale jäi ka kõik, mis ei olnud otseselt meditsiini-, vaid näiteks sotsiaalprojekt. Nii et me püüdsime ettenähtud raha eest teha, mis võimalik, ja tundub, et see õnnestus. Mis edasi?

Meditsiin on üks põhjatu auk, kuhu võib alati lõpmata hulgal raha sisse panna. Arvutused näitavad, et Eesti sisemajanduse koguprodukt ühe inimese kohta on väiksem kui see, mille mõni riik võib kulutada tervishoiule. Nii et ilma raskusteta võiks Eesti kogu n.-ö. sissetuleku võtta tervishoiule ja jääks veel puudu — selles mõttes on tervishoiu vajadused piiramatud. Seetõttu piiras ka Avatud Eesti Fond natuke meditsiiniprojektide suunda ja seostas selle põhiliselt õpetustegevusega. Praegu on ekspertiisis kaheksa uut projekti, mille siht on õpetamise kaudu meditsiini parandada. Eespool nimetatutest jätkub vaid MediNet-i projekt, sest MediNet peaks algama ühest ruumist ning jõudma EENeti kaudu kõikidesse Eesti haiglatesse. See on küll kaugem eesmärk, selle saavutamine nõuab aastaid, kuid sinnapoole peame püüdma.

Kokkuvõttes on tervishoiuga nii, et standardtegevusega peaks tegelema siiski riik ise. Need lõigud aga, mis jäävad otseselt ravist kõrvale ning millest siin ka juttu oli — diagnostika, info — nende katmine fondide poolt on äärmiselt kiidu- ja tänuväärne asi. ■

TÄIENDUS-KURSUSED THOMAS JEFFERSONI ÜLIKOOLIS USA-s

toimusid 1994. aasta jaanuari algusest märtsi lõpuni. Suurem osa programmist, seitse nädalat, kulus teoreetilisele kursusele. Meie nn. *Soros fellow'* de üheksaliikmelisel grupil olid iga päev kella 9 kuni 17 loengud, millele järgnes kohe tund aega praktikumi. Loengutel käisime koos teiste ameerika õppuritega, täpsemalt õppuritega kogu maailmast. Loengute tase oli väga kõrge, alati algasid need baasteadmiste andmisest, lõpuks aga jõuti ikka uuemate teadussaavutusteni välja. Teoreetiliseks õppetööks on Thomas Jeffersoni Ülikooli Ultraheli Instituudis ideaalsed tingimused. Ultrahelikursuste loengute programm kattis kogu laialdase ultrahelidiagnostika valdkonna, lisaks veel anatoomia– ja füüsikakursus ning loengud–demonstratsioonid tutvustamaks nende teadustöö seisu ja perspektiive. Kõiki viimastel aastatel peetud loenguid ja teadusettekandeid võis videoraamatukogust vabalt saada. Peale õppetöö võisime osa võtta rohketest igapäevastest konverentsidest ja koosolekutest.

Seoses oma teadustööga olin huvitatud Thomas Jeffersoni Ülikoolis endoskoopilise ultraheli alal tehtust. Pärast vestlust meie kursuste üldjuhendaja prof. Barry Goldbergiga võimaldati mulle juurdepääs kõigile nende kasutuses olevatele materjalidele, lisaks organiseeriti mitmeid kohtumisi selle eriala silmapaistvamate esindajatega ning lubati ka edaspidi abistada.

Programmi praktiline osa ülikooli kliinikus jättis kõigi grupiliikmete arvates soovida enamat. Meie viisarežiim ja kohalikud seadused ei võimaldanud meil teha kliinilist praktilist tööd, mille osa meditsiinispetsialistide ettevalmistamisel on raske üle hinnata. Põhiosa praktikaks mõeldud ajast veetsime ultraheliosakonnas vaatlejatena sonograafistide, meie mõistes keskastme meditsiinitöötajate seas. Nii jäi nõrgaks meie side arstidega, side kliinilise meditsiini ja radioloogia, kui suure eriala teiste harudega. Mainitud puudused on paljuski tingitud Euroopa ja Ühendriikide erinevast meditsiinikorraldusest.

Kriitikale vaatamata pean sõitu kordaläinuks, programmi heaks ja kasulikuks. Programm peab jätkuma. Arvan, et see oleks eriti kasulik noorarstidele ja seepärast ei peaks edaspidi taotlemisel vanusepiire olema. Eestile oleks väga vajalik, et programmi saaks laiendada ka radioloogia teistele erialadele nagu mammograafia, angiograafia, interventsionaalne radioloogia, magnetresonants– ja kompuutertomograafia — need kõik on viimasel ajal väga kiiresti arenevad alad ning vajadus spetsialistide järele on suur. ■

MEEDIA

Demokraatliku ja avatud ühiskonna rajamine eeldab vaba ning mitmekesise ajakirjanduse olemasolu, mille taasloomine pole võimalik üleöö.
Avatud Eesti Fond on elektroonilist ja kirjutavat pressi toetanud:

a) olemasolevate väljaannete reorganiseerimisel ja tehnilise taseme kaasajastamisel,

b) uute meediakanalite, väljaannete, institutsioonide loomisel, ja

c) meediatöötajate (ka üliõpilaste) koolitusel ja täiendõppel.

1990

— Toetus Eesti ajakirjanikele osavõtuks USA ning Kesk– ja Ida–Euroopa ajakirjanike konverentsist Prahas.
— Vaba ajakirjanduse leviteooria *workshop*'i korraldamine Tallinnas.

1991

— Arvutustehnika muretsemine ajakirjale „Akadeemia".
— Toetus tele– ja raadioajakirjanikele osavõtuks konverentsist Budapestis.

1992

— Vene–, inglis– ja soomekeelse raadioprogrammi „Raadio Tallinn" käivitamise toetamine.
— Ajakirja „Tallinn" reorganiseerimise toetamine.
— 2–aastane projekt „Üliõpilasvahetus Balti ja Skandinaavia kõrgkoolide ajakirjandusosakondade vahel".

1993

— Toetus Eesti Kultuuriajakirjade Ühendusele kultuuriajakirjade reprokeskuse loomiseks.

1994

— Tartu Ülikooli žurnalistikaosakonnale moodsa arvutiklassi sisustamine.
— D. McQuaili „Massikommunikatsiooni teooria" väljaandmine.
— Audiovisuaalse Kultuuri Keskuse rajamine Tallinnas.

E–MAIL JA INTERNET

Avatud ühiskonna üheks alustoeks on vaba informatsioonivahetus, mida Avatud Eesti Fondi Interneti–alased toetused kindlasti ka edendavad. Internet, mis iseenesest ei kuulu kellelegi, on võimas uue informatsiooniajastu saavutus ja arendab edasi ülemaailmset telekommunikatsiooni rohkem kui ükski teine meedium, kasvades rohkem kui 10% võrra iga kuu. Interneti kaudu liigub elektrooniline post, seal asub lugematu hulk uudisgruppe, elektroonilisi arhiive ja tekste, arvuti vahendusel on juba mõnda aega võimalik osaleda arvukatel kaugõppekursustel jne. AEF on olnud toeks Interneti sünnile Eestis ning fond jätkab võimaluse korral ka edaspidi selle valdkonna arendamist, nii et see lihtne, odav ja kiire, tohutuid võimalusi pakkuv ülemaailmne arvutivõrk muutuks igapäevaselt kättesaadavaks töövahendiks võimalikult paljudele inimestele Eestis.

AEF–i suuremad sellealased toetused on olnud:

1992

Eesti Akadeemiline Andmevõrk. Jaak Lippmaa juhitud projekti tulemusel loodi esimesed kaks Eestit Internetiga ühendavat andmekanalit Tallinna ja Stockholmi ning Tartu ja Stockholmi vahel.

1994

Eesti–Info projekt. Toetus anti Jaak Vilole Eestit tutvustava infoserveri ja Interneti uudisgrupi töö edasiarendamiseks.

1995

Balti õpingud arvutivõrgus. Projekt paneb aluse Eestit tutvustavate materjalide ja kursuste levitamisele ülemaailmses Interneti arvutivõrgus, olles osaks samalaadseid kursuseid ja programme vahendavas süsteemis *Globwide Network Academy.*

Balti akadeemiline arvutivõrk ja arvutiteenused. Kolme Balti riiki hõlmav ühisprojekt, mille eesmärk on suurendada Interneti levikut ja pakkuda vastavat koolitust.

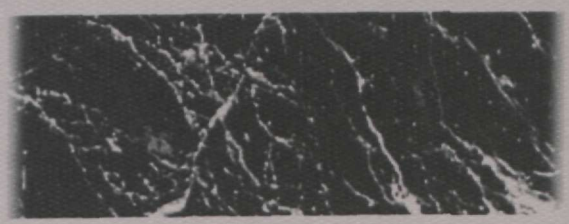

Taasiseseisvunud Eesti lülitumisel Euroopa ning maailma õigussüsteemi tekkis olukord, kus suur osa tegevjuriste hakkas kaotama oma kvalifikatsiooni. Ulatuslikku ümberkorraldamist vajas ka õigusharidus.

1992

Avatud Eesti Fond toetas Tartu Ülikooli õigusteaduskonna ja Glasgow' Ülikooli ühisprojekti, mis nägi ette õppejõudude ja tudengite vahetust ning õigusalase õppekirjanduse väljaandmist.

1993

Alguse sai uus huvitav programm juuratudengitele nimega *Telders International Moot Court*. Tegemist on Haagis asuva rahvusvahelise harjutuskohtuga, mis on tegutsenud juba alates 1978. aastast. Iga riigi esindusvõistkonnas on nii kaitsja kui süüdistaja, kellele antakse hüpoteetiline kohtuasi. Ettevalmistus kestab üle poole aasta. Eesti võistkond saavutas 9. koha, mis oli esimest korda osaleva riigi jaoks väga suur tunnustus.

1994

AEF–i finantstoetusel loodi Tartu Ülikooli juures Juristide Täienduskoolituskeskus.

AEF korraldas koos Tartu Ülikooli õigusteaduskonnaga ning korraldab ka 1995. aastal avaliku konkursi õigusalaste õppematerjalide saamiseks nii kõrgkoolidele kui ka tegevjuristidele. Toetati mitme õpiku ilmumist.

AEF hakkas vahendama ka stipendiumikonkurssi Duke'i Ülikooli korraldatavasse rahvusvahelise õiguse teemalisse suvekooli Brüsselis. Kool kestab ühe kuu ning lõpeb eksamitega. Selle programm on osa Duke'i Ülikooli kinnitatud õppekavast ning kursuse lõpetanud saavad ka vastava tunnistuse.

AEF–il on head sidemed *Institute for Constitutional and Legislative Policy*'ga (COLPI, Budapest), kellega koos korraldatakse mitmesuguseid koolitusseminare nii tegevjuristidele kui ka teistele õiguskaitseorganite töötajatele.

AEF JA MUUTUV ÕIGUSKORD

Eesti siirdumine totalitaarsest ühiskonnast avatud tsiviilühiskonna demokraatiasse ei ole mõeldav ilma põhjalike muutusteta õiguskorras. Üleminek nõukogude õigussüsteemilt kontinentaaleuroopa õigusmudelile on kaasa toonud tervete õigusharude, instituutide ja institutsioonide kardinaalse muutumise.

Õiguskord, mida kavandab riik, realiseerub juristide vahendusel ja tugineb nende teadmistele ja kogemustele. Ilma kvalifitseeritud juristideta on Eesti riigi ülesehitamine küsitav, isiku õigused ja vabadused jäävad piisava kaitseta, raske on rääkida stabiilsest õiguskorrast. Need olid põhjused, mis suunasid Avatud Eesti Fondi ka juuravaldkonda edendama.

Juristide koostöö AEF–iga algas 1992. aastal, mil AEF–i juhatus kiitis heaks Glasgow' ülikooli (Šotimaa) ja Tartu ülikooli õigusteaduskonna koostööprojekti. Selle sisuks oli teaduskonna raamatukogu täiendamine tänapäevase õiguskirjandusega, magistrandide ja õppejõudude enesetäiendamine ning külalislektorite lühiajalised loengukursused.

Erilise hoolega aga asuti välja andma õiguskirjandust. Aastail 1993–1994 ilmusid „Inglise–eesti juriidiline sõnastik", inglis– ja eestikeelse paralleeltekstiga õpik „Euroopa Ühenduse õigus. Sissejuhatus.", õppematerjal „Šoti õigussüsteem", samuti eesti autorite originaalõppevahendid — K. Meruski „Kehtiv õigus ja õigusakti teooria põhiküsimusi", J. Sootaki „Veritasust kriminaalteraapiani. Peatükke kriminaalõiguse ajaloost."

Täna saame rääkida AEF–i spetsiaalsest õigusalasest publitseerimisprogrammist, mille raames 1994. aastal kirjutati viis originaalõpikut/õppevahendit (vt. lk. 25) ning toimetati trükivalmis tõlkeõpik „Asjaõigus". Neile lisandus inglise keele õpik „English for Lawyers". Juuratudengi kaheaastaseks keeleõppeks mõeldud raamat sobib ka tegevjuristide ümber– ja täiendõppeks.

On ülimalt oluline, et tulevased Eesti juristid omandaksid põhjalikud baasteadmised, millele rajada edasine ametioskus. Teadmised peavad olema tasemel, kuid samavõrd põhinema õiglasel moraalil. Et juristid, kelle töö on otsustamine, s. t. elulistele situatsioonidele juriidilise kvalifikatsiooni leidmine, teeksid õigusest lähtuvalt just õiglaseid otsuseid.

Tehtu andis julgust käivitada läinud aastal õigusreformi toetusprogramm, mis sisaldas järgmisi olulisi komponente:

1. Juristide Täienduskeskuse (JTK) asutamine Tartusse. Tänapäeva humanitaarharidus aegub neljaviie aastaga. Et Eesti seadustik muutub kiiresti, on ilmselge ka juristide täienduskoolituse vajadus. JTK on püüdnud täita seda lünka, mis Eestis juristide süsteemse ning kompleksse täiendõppe alal on olnud.

Üks JTK olulisemaid alaprojekte on 1994. a. detsembrist käivitatud üheaastane ümberõppeprogramm, mille läbijad saaksid tervikülevaate muutustest Eesti õigussüsteemis ning omandaksid vastava sertifikaadi. Samuti on JTK ja Tartu Ülikooli vahel käivitatud ekstemi ettevalmistusprogramm, mille läbimisel on võimalik saada juristi diplom.

Aasta jooksul on JTK korraldanud 48 õppepäeva, kus on osalenud 307 inimest. Olulisemad üritused on olnud koolitusnädal advokaatidele, seminar majanduskuritegevusest, seminar rahvusvahelisest lepinguõigusest ning seminar kriminaalkohtumenetlusest.

2. Auhinnaliste õigusteaduslike uurimistööde konkurss juura üliõpilastele, magistrandidele ja tegevjuristidele, et ergutada teoreetilise ja praktilise tähtsusega õigusprobleemide teaduslikku uurimist ning kaasata nende lahendamisse võimekaid noori, olles loonud selleks funktsioneeriva stimuleerimissüsteemi.

Viimase kolme aasta jooksul käivitunud ja realiseerunud projektid on olnud oluline panus õigusteaduse edendamiseks ja toetamiseks tänases Eestis. AEF–i abi on siin raske üle hinnata. Jääb üksnes loota, et edasine koostöö pakub samavõrd meeldivaid lahendusi nagu see seni on olnud. ■

INIMÕIGUSED JA VÄHEMUSRAHVUSED

Inimõigustele ja vähemusrahvuste probleemide lahendamisele suunatud projektid on läbi aastate olnud Avatud Eesti Fondi tegevuses kesksel kohal, kuna nende valdkondade areng on avatud ühiskonna idee üks nurgakive. Erilise tähelepanu all on olnud olukord Kirde–Eestis ja inimõiguste alase teabe võimalikult lai levitamine. AEF–i esimestel tegevusaastatel soodustati Eesti spetsialistide osalemist rahvusvahelistel seminaridel ja konverentsidel teistes maades, alates 1992. aastast on toetatud ja algatatud inimõiguste käsitlemisele pühendatud üritusi Eestis.

1992

Toetati rahvusvahelist seminari „Rahvusvähemuste identiteediprobleemid Eestis" ja aidati käivitada 24–tunnist vene– ja ingliskeelset programmi „Raadio Tallinn".

1993

Alustati mitme sotsioloogilise uurimuse toetamist, mis käsitlevad vähemusrahvuste olukorda ja suhtumisi: „Kirde–Eesti tööstuspiirkonna sotsioloogiline uuring", „Eri rahvusest õpilaste hoiakud rahvusküsimuses ja nende kujundamise võimalused", „Rahvusliku identiteedi säilitamine okupeeritud Eestis". Psühhiaatriapatsientide õiguskaitse programm.

1994

Loodi Õigusabi Teenistus Inimõiguste Instituudi juures, finantseeriti Eesti vähemusrahvuste suhtumise uurimise jätkuprojekti. Toetati mitut kirjastamisprojekti: „Läti rahva elurada", „Vene–Eesti piir". AEF–i toetusel hakkas Tartus ilmuma „Russkaja gazeta" ning moderniseeriti Tartu Vene Erakooli.

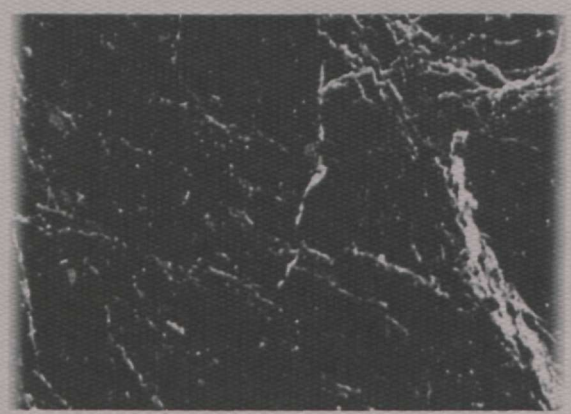

MAJANDUS

Majandusreformi toetusprogrammiga on Avatud Eesti Fond püüdnud edendada Eesti üleminekut turumajandusele. Selleks on antud välja majandusõpikuid ja –käsiraamatuid, vahendatud stipendiume majandusalasteks õpinguteks, finantseeritud praktikumiprogramme, toetatud avaliku arvamuse uurimusi jne. Eesti majanduse kiire areng ning silmanähtavad muutused viimaste aastate jooksul on selgelt välja toonud valdkonnad, mis vajaksid suuremat tähelepanu: tänapäevane majandusharidus kõrgkoolides, väikeettevõtjate koolitus ning rahvusvaheliste kontaktide arendamine. Teisest küljest on kiired reformid tekitanud sotsiaalseid pingeid, mis vajavad uurimist ja analüüsi.

1990

Ümberstruktureerimis– ja privatiseerimisalane rahvusvaheline seminar. 35 tippjuhti Eestist, Ukrainast, Moskvast ja Leningradist informeeriti privatiseerimise käigust ja meetoditest Kesk–Euroopas. Esinejate hulgas olid dr. David Ellerman, dr. Adam Klein, dr. Ales Vahcic ja Roland Cline.

Majandusterminoloogia Läänemeremaade keeltes. Unikaalne majandusterminoloogia–alane uurimus Tiit Elenurme (Eesti Majandusjuhtide Instituut) juhtimisel.

1992

Tartu Ülikooli õppekavade hindamine. 5 Lääne eksperti hindasid TÜ majandusteaduskonna õppekavasid.

1993

Seminar „Finantsturgude ja –institutsioonide arengu uurimine Eesti üleminekul turumajandusele". Vello Venseli korraldatud rahandusseminar teadlastele ja ärijuhtidele.

Bentley Kolledži suvekool. Osalesid majandusõppejõud Karin Liikane, Ülle Lillepalu, Tiiu Ohvril, Helgi Laanes jt.

1994

Sotsioloogiline uuring „Turuliste institutsioonide osa ja varimajanduse areng Eesti ülemineku ühiskonnas". AEF–i korraldatud konkursi võitnud EMOR püüdis aastase uurimistööga selgitada säärase problemaatilise nähtuse nagu varimajanduse osakaalu Eesti majanduses.

»»»»»

Junior Achievement'i uue õppeprogrammi „Project Business" tõlkimine, ettevalmistamine ja kirjastamine. Lisaks rohkem kui sajas keskkoolis käivitunud programmile „Majandusõpe ellu" lisandub sellele 1995. a. järgmine, noorematele õpilastele mõeldud majandusalgõppe kursus.

Seminar väikeettevõtjatele „Kuidas koostada äriplaani?". Koostöös *Open Society Fund Slovakkia*'ga ja Eesti Väikeettevõtete Assotsiatsiooniga korraldati kaks välislektoriga seminari Tallinnas ja Narvas. Seminari raames tõlgiti eesti ja vene keelde äriplaani kirjutamise käsiraamat.

ÕIGEKS JUHIKS USA–s

Õpingud Ohio Ülikooli MBA (*Master of Business Administration*) programmis ja stažeerimine firmas Ashland Chemical ületasid kõik minu ootused ja andsid kõrgetasemelise teoreetilise koolituse ja praktilise kogemuse ettevõtluse, juhtimise ja *management*'i alal.

Koolitus ülikoolis oli konkreetselt rakendatav praktilises töös. Kahel päeval nädalas osalesin kahel MBA programmi kuuluval loengu– ja seminarikursusel teemadel *Management and Organisational Behavior* ja *Marketing*. Kolmel päeval nädalas olin firmas, kus peamiselt vaatleja rollis uurisin juhtimist, töökorraldust, strateegilist planeerimist ja teisi organisatsiooni üldjuhtimise valdkondi. Samuti oli mul võimalus vastavalt enda koostatud programmile tutvuda infotehnoloogiafirmadega. Võimalus nii ülikoolis kui firmas ise programmi koostada muudab selle väga paindlikuks ja sobivaks eri taseme juhtidele. Seetõttu on programmi õnnestumises suur osa ka stipendiaadil endal, sellel, kui konkreetselt ta oma vajadusi oskab määritleda ja oma programmi juhtida. Usun, et säärane programm on sobivaim just tippjuhtidele, kelle vajadustele peaks vastama nii programmi pikkus, kõrge teoreetiline tase (MBA) kui ka teooria ja praktika sobiv tasakaal.

Olulist osa minu programmi edukuses etendas see, et mul oli eelnev kogemus, mida ja kuidas on võimalik USA–s saavutada. Samuti teadsin täiesti konkreetselt, mida ma ise soovin näha ja õppida. Suhtlemine vastuvõtjatega nii ülikoolist kui firmast Ashland oli väga hea ja toetav. Julgen täie kindlusega väita, et ükski päev minu stažeerimisel polnud kasutu. Läbitud programm muutis kardinaalselt minu senist vägagi skeptilist suhtumist säärastesse stažeerimistesse.

Kuigi projekti otsene eesmärk oli individuaalne koolitus, olen veendunud, et suudan saadud teadmisi ja oskusi levitada küllalt suurele huviliste ringile. Esiteks haarab see kogu firmat BCS, kus muutub kogu töökorraldus ja juhtimine. Samuti loodan, et mul õnnestub jagada oma teadmisi ajakirjanduse ning loengute ja seminaride kaudu, mõjutades sellega *management*'i taset eesti ettevõtluses, mis USA–ga võrreldes on masendavalt madal. ■

IDA–IDA

Kui endiste Ida– ja Kesk–Euroopa sotsialistlike riikide piirid hakkasid 1989. aastal avanema, tõi see kaasa võimaluse omavaheliste sidemete taastamiseks ja intensiivsemaks suhtlemiseks. Enamik taasiseseisvunud ühiskondi seisis samaste probleemide ees, ning et üksteise kogemusele tuginedes kergem oleks edasi minna, kutsus George Soros ellu Ida–Ida programmi. Avatud Eesti Fond liitus sellega 1992. aastal. Ida–Ida esmaseks eesmärgiks on luua Sorosi fondide võrgustiku kaasabil Kesk– ja Ida–Euroopas omalaadne vaimne ühisturg. On peetud hulganisti seminare, konverentse, viidud ellu uurimisprojekte kultuuri, hariduse, inimõiguste ja demokraatlike struktuuride arendamise vallas. Erilist tähelepanu pööratakse projektidele, mis käsitlevad regionaalseid probleeme ning pakuvad huvi võimalikult laiale osalejate ringile.

1992

Ülekaalus oli osalemine teiste Sorosi fondide korraldatud üritustel: raamatukaubandusseminar Varssavis, II Rahvusvaheline Teatrikriitikute Kongress, kirjanduspäevad Budapestis.

Toetati eesti keele lektorite õppetööd Ungari ülikoolides.

Tallinnas korraldati seminar „Teadusraamatute kirjastamine turumajanduse tingimustes".

1993

Osaleti 19 üritusel, mida organiseerisid Kesk– ja Ida–Euroopa fondid, toetati Eesti üliõpilaste õpinguid Kesk–Euroopa maade kõrgkoolides ning organiseeriti mitu seminari ja konverentsi Eestis: Rein Kruusi mälestuskonverents „Kirjandus ja perifeeria", Mihkel Veske päevade teaduskonverentsid „Emakeel ja teised keeled" ja „Soome–ugri vähemusrahvused muutuvas maailmas". Tähtsale kohale tõusis ka hõimurahvaste liikumise toetamine. Finantseeriti ungari keele õpiku kirjastamist. Peamisteks koostööpartneriteks olid Sorosi fondid Ungaris, Poolas, Moskvas, Peterburis, Lätis ja Leedus.

1994

Tähelepanu keskmes püsis Venemaa soome–ugri rahvaste ja Eesti koostöö. Toetati Soome–ugri Rahvaste Infokeskuse käivitamist Eestis. Koos Peterburi ja Moskva Sorosi fondiga finantseeriti noorte soome–ugri kirjanike ja kohtunike kohtumist Tartus, konverentsi „Soome–ugri rahvad muutuvas maailmas" ja soome–ugri käsitöö näitust Tallinnas. Aidati organiseerida mitmeid rahvusvahelisele pereaastale pühendatud üritusi nagu konverentsid „Naised ja haridus" ning „Perekond kui traditsiooni kandja". Laialdast vastukaja leidsid Tartus korraldatud teaduskonverents „20. sajandi vene kultuur: diasporaa ja metropol" ning „Audiovisuaalsete tööde autoriõiguse kaitse seadus". Ühtekokku finantseeriti 19 ürituse korraldamist Eestis ning osaleti 52 teiste Sorosi fondide toetatud üritusel üle Kesk– ja Ida–Euroopa.

Ida–Ida projektil on välja kujunenud kindlad koostööpartnerid ka Eestis, ennekõike Jaan Tõnissoni Instituut ja Sihtasutis Fenno–Ugria.

Eve Viilup

INVESTEERING TULEVIKKU

20. kuni 22. novembrini 1994 toimus Viinis CIFEJ, Rahvusvahelise Laste– ja Noorsoofilmide Keskuse peaassamblee ning 23. kuni 27. novembrini sama ürituse jätkuna Bratislavas nõupidamine teemal „Ida ja Lääs — kogemused ja lasteprogrammid".

CITEJ kutsus oma peaassambleele seekord mitte ainult lastefilmide, vaid ka lastetelevisiooni tegijad (mõlemale nõupidamisele kokku ca 70 inimest 33 organisatsioonist) ja põhjus sääraseks koosluseks on lihtne: filme vaadatakse üha rohkem videos ja televisioonis, kinode populaarsus aga väheneb pidevalt.

Sai kuulda tõepoolest terve maailma arvamusi, mistõttu kõnelused olid äärmiselt huvitavad. Rõõmustas see, et Eesti TV lasteprogrammi kvaliteedi, selle mõtte ja teostuse poolest oleme eelkõige Põhjamaade tasandil küll võrdsed võrdsete seas, rääkimata mõistagi rahast ja materiaal–tehnilisest baasist. Seda hinnatavam on meie inimressurss.

Kõige parema ülevaate nõupidamise kasulikkusest annab deklaratsioon, mille esitan ka Ringhäälingu nõukogule. Varem või hiljem peab ka meie valitsuseni jõudma arusaam, et investeering lastesse on investeering tulevikku, kõlagu see nii suuresõnaliselt kui tahes! ■

INDIVIDUAALSTIPENDIUMID

Avatud Eesti Fondi individuaalstipendium on mõeldud osalemiseks mitmesugustel konverentsidel ja seminaridel, enesetäienduseks ja kraadiõppeks välisriikide kõrgkoolides ning teadusasutustes. Stipendiumit on võimalik kasutada sõidu– ja elamiskulude katteks, mitte õppe– või registreerimismaksu tasumiseks.

AEF–i juhatuse koosolek, kus jagati esimesi stipendiume, toimus 28. juunil 1990. Anti välja 4 individuaalstipendiumi osalemiseks konverentsidel ning õppeprogrammides välisriikides. Aasta jooksul lisandus neile veel 22, seega kokku said nn. reisistipendiumi 1990. aastal 26 inimest.

Koos AEF–i võimaluste suurenemisega kasvas ka individuaalstipendiumide arv. 1991. aastal andis fond välja 81 individuaalstipendiumi, 1992. aastal 254, 1993. aastal 200 ning 1994. aastal 71.

Kui AEF–i tegevuse algaastatel moodustasid individuaalstipendiumid kõigist meie stipendiumidest üsna suure osa, siis alates 1993. aastast on fond võtnud suuna suuremate projektide toetamisele ja reisistipendiumide osakaal on hakanud järk–järgult vähenema.

AVATUD EESTI FONDI POOLT VAHENDATAVAD RAHVUSVAHELISED ÕPPEPROGRAMMID

Viie aasta jooksul on AEF–i vahendatavates õppeprogrammides osalenud kokku 229 inimest. Kõik konkursid on avalikud ning konkursi läbinuile on garanteeritud täisstipendium, nii et osalejal endal mingeid kulutusi kanda ei tule.

1990. aastal sai alguse põllumajandusalane

täiendõppeprogramm MAST/PART,
mille raames osalejad töötavad 9 kuud mõnes Ameerika farmis, omandades praktilisi kogemusi, ning sellele järgneb kolmekuuline täiendõpe Minnesota Ülikoolis. Viie aasta jooksul on säärast täiendõpet saanud 26 eesti põllumeest. Programm jätkub ka 1995. aastal.

1990. aastal George Sorosi initsiatiivil ja toetusel Prahas ja Budapestis loodud

Kesk–Euroopa Ülikooli
erinevates programmides on eesti tudengid osalenud alates 1991.aastast. Algsetest suvekoolidest ja lühiajalistest õppeprogrammidest on tänaseks välja kasvanud tasemel magistriprogrammid.

Praha Kolledžis saab õppida kunstiajalugu, majandust ning tegelda Euroopa uuringutega, Budapesti Kolledžis keskkonnateadusi ja –poliitikat, ajalugu, õigusteadust, politoloogiat ning tegelda keskaja uuringutega. Alates 1995./96. õppeaastast tegutseb üks Kesk–Euroopa Ülikooli kolledž ka Varssavis, kus saab õppida sotsioloogiat. Ülikooli õppekeeleks on inglise keel ning õppejõud on valdavalt Lääne tunnustatumatest kõrgkoolidest. Kokku on Kesk–Euroopa Ülikoolis aastatel 1991–1994 õppinud 31 Eesti tudengit.

Lisaks magistriprogrammidele pakub Kesk–Euroopa Ülikool Kesk– ja Ida–Euroopa riikide teadlastele ka toetusi teaduslikuks uurimistööks. Projekti nimeks on Research Support Scheme ning Eesti on oma kõrgetasemelise osalusega seal alati silma paistnud. Kokku on 39 eesti üksikteadlast, lisaks teadlasgruppide liikmed, saanud toetust ligi 2 miljonit krooni.

Alates 1991. aastast on eesti tudengitel olnud võimalus osaleda sääraste maailmakuulsate

Briti Ülikoolide
nagu *Oxfordi, Cambridge'i ja Manchesteri Ülikooli* üheaastastes magistriprogrammides. Cambridge'i Ülikoolis on võimalik taotleda ka kraadi. Lühemaajalisi stipendiume on pakkunud Londoni Majandus– ja Poliitikateaduste Ülikool. 1994. aastal lisandusid mainitutele veel *Yorki Ülikool* ja *Warwicki Ülikool*, mis on üks kaasaegsemaid Briti ülikoole. Eelistatumateks valdkondadeks on humanitaarteadused ja majandus. Nimetatud Briti ülikoolides on aastail 1991–1994 AEF–i kaudu õppinud Eestist kokku 20 inimest.

Oxford Hospitality Scheme programmi raames
pakub Oxfordi Ülikool eesti teadlastele ka võimalust töötada kuu aega sealses raamatukogus.

Koostöös USA saatkonnaga pakub AEF alates 1992. aastast eestlastele enesetäiendusvõimalusi

sealsetes parimates kõrgkoolides. Algselt ameerika senaatori Benjamin Franklini nime kandnud, tänaseks ümber nimetatud

Edmund S. Muskie stipendiumiprogramm pakub magistriõppe võimalusi neljal erialal: majandus, õigusteadus, ärijuhtimine ning halduskorraldus. Kahe aasta vältel on 14 Eesti tudengil olnud võimalus õppida Harvardi, Columbia, Georgetowni, Duke'i, California, New Yorgi jt. USA ülikoolides.

Kuna AEF–i eesmärk on aidata kaasa Eesti muutumisele avatud ühiskonnaks, siis on fond pidanud oluliseks tutvustada teiste maade kogemusi poliitilise ning majandusliku vabaduse saavutamisel. Üheks selliseks võimaluseks on

Salzburgi seminarid,
mis loodi juba 1947. aastal eesmärgiga tuua kokku eri rahvustest noori intellektuaale, et arutada ühiseid probleeme. Aja jooksul on Salzburgi seminar arenenud tähtsaks kohtumispaigaks, mõjutades nii valitsusi, majandust, äritegevust, õigusloomet, teadust, haridust kui kultuuri globaalses ulatuses. Alates 1992. aastast on ka eestlased AEF–i toetusel neil 7–12 päevastel seminaridel osalenud. Kokku on meilt Austria maalilise looduse rüpes asuvas Leopoldskroni lossis peetud ajurünnakutel käinud 28 inimest.

Samasisulise eesmärgiga osales 3 eesti filosoofi AEF–i toetusel ka 1991. aastal **Institut für die Wissenschaften vom Menschen** korraldusel toimunud suvekoolis Cortonas teemal "Demokraatia transformatsioonid".

Lisaks akadeemilistele programmidele pakub AEF ka mitmesuguseid stažeerimisvõimalusi, peamiselt USA–s.

Minnesotas tegutseva **Blandini Fondi** ning AEF–i ühisel toetusel osales 3 eestlast 1991. aastal ka kohaliku omavalitsuse juhtide kvalifikatsiooni tõstmise kursustel USA–s.

1994. aastal käivitunud AEF–i ja USAID–i **haldusjuhtimisalase** koostööprojekti raames osaleb 9 Eesti riigi– ja kohaliku omavalitsuse töötajat New Yorgi Ülikooli kuuekuulises täiendõppe programmis sotsiaaltöö ja riikliku rahanduse erialal.

1993. aastast alates on 3 Eesti raamatukogutöötajal olnud võimalus õppida kolm kuud **USA Kongressi Raamatukogus**.

Soros Foundation Management Training Program, keskastme juhtide koolitusprogramm, millega AEF liitus 1991. aastal, pakub praktiseerimisvõimalusi arenenud turumajandusega riikides. Tänaseks on kolme– kuni kuuekuulisel stažeerimisel mitmesugustes Lääne ettevõtetes osalenud 12 Eesti ettevõtjat.

Council of International Programs nimelise programmi raames, mis sai alguse 1992. aastal, on võimalik stažeerida säärastel erialadel nagu sotsiaalhoolduse organiseerimine, tervishoiu planeerimine ja organiseerimine, linnamajanduse ja teeninduse korraldamine jne.

1994. aastal käivitus **Virtual University** programm, mis pakub tulevastele liidritele Kesk– ja Ida–Euroopast võimalust õppida ühe akadeemilise aasta vältel USA ülikoolides. Igal aastal saavad selles programmis osaleda 2 üliõpilast Eestist.

AMEERIKA ÜLIKOOLI EUROOPALIK VAIM

Juba kolm aastat on Eesti kunstiteadlasi ahvatlenud Kesk–Euroopa Ülikool (CEU) Prahas — alates 1992. aastast tegutseb seal lisaks majanduse, sotsioloogia jt. teaduskondadele ka kunsti– ja arhitektuuri ajaloo ja –filosoofia teaduskond. Minul koos veel nelja Eesti kunstiteadlase ja arhitektiga oli õnn olla alustajate kursusel, mis on omamoodi legendaarseks kujunenud. Situatsioon oli tõesti uus ja huvitav nii tudengeile kui korraldajaile ja õppejõududele. Mõlemalt poolt kogunes kokku üsna kirju seltskond eri rahvustest, vanusest (tudengitest noorim oli 19 ja vanim 52) ja erineva elukogemusega inimesi, kuid just see lõigi mingi erilise atmosfääri ning kollegiaalsusetunde. Ida–Euroopa (üksikuid ka USA–st ja Norrast) kunstiteadlastele, kunstiõpetajatele ja arhitektidele oli see ainulaadne võimalus kokku puutuda Lääne–Euroopa ja USA nimekate professoritega, keda varem üksnes nende raamatute ja artiklite järgi teadsime, ning näis, et ka professoritel oli huvitav suhelda neile seni täiesti tundmatute kolleegidega Ida–Euroopast. Ning kuna nii õppejõud kui tudengid elasid koos CEU–buildingus Táboritskál, siis kujunes see suhtlemine võrratult rohkemaks kui üksnes kokkusaamiseks auditooriumis.

Kogu kursuse oodatuim professor oli kahtlemata Jacques Derrida. Tema Prahas peetud avalikust loengust tähtsamaks hindan just meile antud seminare kui vaheturnat kontakti ja kui mõtlemise protsessi — üheskoos „teksti sisse minekut" — teemaks 19. sajandi Pariis ja Baudelaire läbi Walter Benjamini ja Derrida enda. Arhitektuuriajaloolasena olin väga õnnelik ka kuulates Pennsylvania ja Cambridge'i prof. Joseph Rykwerti, Müncheni ülikooli prof. Willibald Sauerländeri, Cambridge'i ülikooli prof. Dalibor Veselý, Pariisi ülikooli šarmantse prof. Françoise Choay jt. loenguid, mis ulatusid arhitektuurifilosoofiast praktilise restaureerimiseni.

Värvika isiksusena kroonis meie professorite seltskonda kuulsa itaalia futuristi Filippo Tommaso Marinetti lapselaps Leonardo Clerici. Tema hermeneutilised finessid jäid küll paljudele lõpuni tabamata, olime ju sootuks teisel filosoofilisel baasil koolitatud, kuid tugeva loovisiksusena tõi ta CEU–sse täiesti teise dimensiooni, mingi vabaakadeemilise vaimupahvaku. Tooliga kiikuda armastava futuristi järeltulija ümber kogunes alatasa tudengeid, mida too silmnähtavalt nautis. Clerici pedagoogilise andekuse tipuks oli meditatsiooni korraldamine Emmause kloostris — päev paastu ja vaikimiskeeluga, päev olemuslikuni jõudmiseks — nii ebaharilik ja nii vanaeuroopalik tänapäevases ameerika ülikoolis.

Huvitav seltskond, suurepärased õppejõud, kodus kättesaamatud raamatud ja kõige selle taustal Praha ise — rikas ja romantiline, jaanuarist aprillini järk–järgult kevadele avanev ja inimesi avav — kõik see moodustas koosluse, mis magnetina Prahasse jälle tagasi kutsub. Kui teise ülikoolilinna, millest ma omal ajal Leningradi Kunstide Akadeemias õppides unistadagi ei osanud. ■

AMEERIKA TÖÖ TEEB EESTLASEST EUROOPLASE

Minnesota Ülikooli MAST / PART põllumajandusprogrammist osavõtjad töötavad üheksa kuud Ameerika farmis, omandades praktilisi kogemusi, millele järgneb kolmekuuline põllumajanduse õppekursus Minnesota Ülikoolis.
Siin veedetud kuud on möödunud kohanemisraskustes ja ränka tööd tehes.

Esimese nädala olime Minneapolises. Tutvusime ülikooliga ning sealse elu–oluga, ka teiste kursuslastega, kes samamoodi osalevad põllumajandusalases täiendusprojektis. Meid tutvustati ka ohutustehnikaga.

Ülikool oli minu silmadele muidugi vapustav, kauni ja kaasaegse arhitektuuriga, koos on palju noori rõõmsaid inimesi. Meie grupp koosneb kahekümnest inimesest. Peale meie nelja on veel kaks neidu Soomest, kolm noormeest Leedust, kaks Ungarist, üks Marokost, üks Hiinast, viis noormeest Prantsusmaalt ja kaks Rootsist. Õppida võiks küll kõike, mida ainult süda ihaldab.

Nädala pärast tulid peremehed meile järele ja sõitsime oma farmidesse üle Minnesota osariigi laiali. Osa noori läks tööle ka kasvuhoonetesse.

Farm, kuhu mina sattusin, asub umbes 150 km kaugusel Minneapolisest. See on perekond Meyerite farm, mis on piimatoodangult esimesel kohal Minnesota osariigis ja terves USA–s viies. Selles on 75 lehma ja 100 noorloома.

Tööpäev algab hommikul kell 5 ja kestab kella 12–ni. Seejärel on puhkepaus ja kell 15 olen uuesti laudas. Siis kestab töö seitsmeni või kaheksani õhtul. Väsitab ära küll, kuigi laudas on kõik mehhaniseeritud. Töötame peremehega kahekesi ja mingit armuandmist ei ole. Puhkepäeva saan üle kahe nädala. Seda ei saa ka eriti ringisõitmiseks kasutada, sest selleks puudub mul auto. Ühiskondlikku transporti siin aga peaaegu pole, sest kõik sõidavad oma autoga.

Meil hoiavad silma peal ka kohalikud väliseestlased — julgustavad meid igati vastu pidama. Nad kutsusid meid eesti jõulupuule, kuid kahjuks pidin sellesama sõiduvõimaluse puudumise pärast ära ütlema.

Kliima on külm ja kuiv.

Toiduained on väga odavad, toidupoed on tohutud ja toiduainete valik fantastiliselt suur. Näiteks ainuüksi maisihelbeid on oma 50 sorti riiulil reas. Oska siis valida. Kolme ja poole dollari eest saab aga juba vägeva prae ja coca tellida. Mina olen pererahva üüriline ja kostiline, selle eest arvestatakse palgast maha.

Euroopast on minu pererahval udune ettekujutus, Eestist ei olnud nad enne midagi kuulnud. Nendega vesteldes paraneb inglise keel lausa iga päevaga. ■

AASTAL
1992
ASUTAS
AVATUD
EESTI
FONDI
JUHATUS
ISESEISVUSPÄEVA
ERISTIPENDIUMI
EESTI
ISEÄRANIS
SILMAPAISTVATELE
KULTUURITEGELASTELE,
KELLE
PANUS
MEIE
KULTUURILUKKU
ON HINDAMATU
VÄÄRTUSEGA
KOGU
RAHVA
JAOKS

1992 *Pent Nurmekund*

1993 *Villem Raam*

1994 *Endel Annus*

1994 *Hugo Lepnurm*

1994 *Juhan Peegel*

1994 *Rein Sepp*

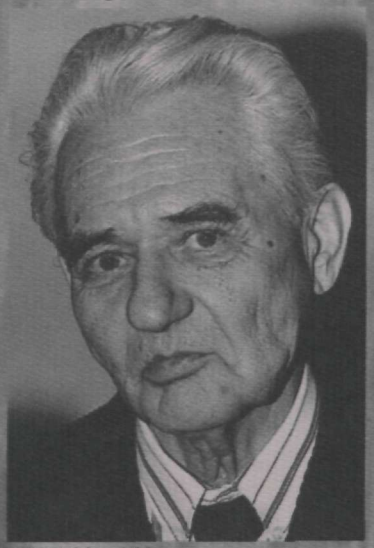

1995 *Harri Kruuse*

1995 *Oskar Kuningas*

1995 *Olga Terri*

AVATUD EESTI FONDI JUHATUS

Esimees:

Jaak Oja

Liikmed:

Toomas Käbin
Jaak Lippmaa
Igor Černov
Jüri Hain
Toivo Maimets
Ivi Proos
Nils Taube

BÜROO

Tegevdirektor:

Mall Hellam

Pearaamatupidaja:

Niina Post

Programmi koordinaatorid:

Enel Mägi
(haridus, meditsiin)
Küllike Tohver
(inimõigused ja vähemusrahvused, Ida–Ida, Briti Ülikoolid)
Anu Varendi
(kultuur, kirjastamine, meedia)
Katrin Enno
(õigus, mittetulundussektor, individuaaltoetused)
Kati Meidra
(õppestipendiumid)
Tiina Randma
(haldusjuhtimine, mittetulundussektor)
Kristjan Rebane
(majandus, Internet)

AADRESS

Avatud Eesti Fond
Estonia puiestee 3/5
EE0001 Tallinn, Eesti
tel. (+372) 6 313 791
fax (+372) 6 313 796
E–mail: postmaster@oef.org.ee

UusMeedia / Lakrito